

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

Факультет іноземних мов

Кафедра англійської філології

ДИПЛОМНА РОБОТА

**на тему: «МОВНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ANXIETY» У
СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ
XX-XXI СТОРІЧЧЯ)»**

Студентки 2 курсу групи МФА
Галузі знань 035 Філологія.

Спеціальності 035.04 Філологія (Германські мови і
літератури) (переклад включно) (англійська, німецька)
Паутяк Таїси Володимирівни

Використання чужих ідей,
результатів і текстів мають
посилання на відповідне джерело

Науковий керівник: Грачова І.Є,
доцент кафедри англійської філології,
кандидат філологічних наук

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2018 рік

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ЯК ОДИНИЦІ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ.....	8
1.1. Загальна специфіка мовної картини світу.....	8
1.1.1. Концепт як одиниця національно-мовної картини світу.....	15
1.1.2. Засоби вербалізації концептів.....	18
1.2. Методика концептуальних досліджень.....	22
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	27
РОЗДІЛ 2. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ ANXIETY В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	29
2.1. Поняттєві ознаки та внутрішня форма ключової лексеми концепту ANXIETY в англійській мові.....	29
2.1.1. Внутрішня форма ключової лексеми концепту ANXIETY	30
2.1.2. Ознаки концепту ANXIETY в сучасній англійській мові.....	34
2.2. Когнітивно-семантичні ознаки концепту ANXIETY.....	43
2.3. Структура концепту ANXIETY у сучасній англійській мові.....	59
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	71
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

КС	–	картина світу
МКС	–	мовна картина світу
НМКС	–	національно-мовна картина світу
ЛСП	–	лексико-семантичне поле

ВСТУП

Магістерську роботу виконано в руслі сучасних лінгвокультурології та когнітивної лінгвістики і присвячено дослідженню проблеми мовних засобів об'єктивації англомовної картини світу.

В останні роки у лінгвістичних дослідженнях значну увагу приділяють вивченню мовної картини світу, основною одиницею експлікації якої є термін «концепт». Така увага обумовлена синтезом у межах цієї одиниці лексикографічної та енциклопедичної інформації; відображенні в її семантиці знання про світ та людину, яка його пізнає. Концепт стає актуальною складовою досліджень у галузі не тільки лінгвістики, але й філософії, психології та культурології.

Актуальність роботи полягає у тому, що емоційний концепт ANXIETY є одним із ключових концептів англійської культури, а тому має значення як для окремої мовної особистості, так і для лінгвокультурної спільноти в цілому. Важливим є також вивчення дистрибутивних властивостей репрезентантів концепту ANXIETY в англомовній художній літературі оскільки емоційні характеристики мотивують вибір сполучуваності та є актуальними для мовного аналізу.

Проблема емоційного стану тривоги ставала об'єктом наукових досліджень практично усіх психологічних та філософських наукових напрямків, зокрема у межах екзистенційної та клінічної психології концепт тривоги досліджував І. С. Кравцов, зосередившись на роботах Р. Д. Лейнга. У руслі когнітивної лінгвістики концепт ANXIETY вивчали як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Так, А. М. Лагоденко розглядала концепт ANXIETY на матеріалі друкованих електронних словників (тлумачних, енциклопедичних і синонімічних словників); І. О. Топольська проводила зіставний аналіз концептів СТРАХ і ТРИВОГА на матеріалі словникових дефініцій російської, англійської та іспанської мов; Н. П. Сілінська вивчала концепт ANXIETY у межах негативних емоцій на

матеріалі англійської фразеології; О. О. Борисов описував концепт ANXIETY як домінанту концепту СТРАХ в англійській художній прозі.

Таким чином, незважаючи на наявність праць з проблематики досліджуваного концепту, його вивчення ще й досі не знайшло повного висвітлення в лінгвістиці. Тож є підстави вважати, що проведені до цього часу дослідження концепту ANXIETY не вичерпують всієї проблематики даного питання, що зумовлює **актуальність** нашої роботи.

Метою роботи є визначення особливостей структурування та засобів вербалізації концепту ANXIETY в англійській КС. Поставлена мета передбачає вирішення наступних завдань:

- 1) з'ясувати розуміння поняття «мовна картина світу» в сучасній лінгвістиці;
- 2) систематизувати та описати основні риси концептів як фрагментів мовної картини світу, їхню типологію та засоби вербалізації;
- 3) визначити особливості дослідження концептів;
- 4) описати специфіку об'єктивації концепту ANXIETY на основі лінгвокультурного підходу;
- 5) визначити специфіку мовної об'єктивації концепту ANXIETY як фрагменту англійської КС;
- 6) виокремити когнітивно-семантичні ознаки концепту ANXIETY в англійській художній КС;
- 7) узагальнити дані вербалізації концепту ANXIETY й описати його структуру.

Матеріал дослідження складається з текстів англійських авторів ХХІ століття, а саме Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і Келих Вогню», С. Майер «Сутінки» та Д. Браун «Код да Вінчі».

Об'єктом дослідження є засоби реалізації емоційного концепту ANXIETY в англійській КС.

Предмет дослідження охоплює механізм вербалізації та особливості лексичних одиниць-репрезентантів концепту ANXIETY в англomовних творах ХХІ ст.

Методи дослідження мають комплексний характер, що обумовлено специфікою матеріалу, а також метою його вивчення. Комплексна методика дослідження передбачає використання таких **методів**: метод концептуального аналізу для виявлення основних ознак емоції та формування структури концепту; компонентно-дефініційний аналіз для опису семантичних компонентів мовної одиниці та їх значення; метод кількісного аналізу для визначення частоти вживання досліджуваного мовного явища. Основним є компонентно-дефініційний аналіз.

Наукова новизна дослідження полягає в етнокультурній характеристиці мовних засобів, які об'єктивують базовий емоційний концепт ANXIETY в англomовній лінгвокультурі, зокрема аналіз лексичних одиниць на позначення стану тривоги дозволить виокремити основні ознаки концепту.

Теоретичне значення магістерської роботи вбачаємо в подальшому дослідженні концептуалізації емоцій, зокрема мовних засобів репрезентації концепту ANXIETY, що надає можливість визначити його особливості у англomовній лінгвокультурі.

Практична цінність роботи полягає в отриманні даних про структуру та засоби об'єктивації концепту ANXIETY в англomовній лінгвокультурі, які можуть бути використані в теоретичному курсі лексикології англійської мови, курсах з когнітивних та лінгвокультурологічних галузей лінгвістики, семінарських заняттях та на заняттях з практики англійської мови.

Апробація роботи. Основні результати дипломного дослідження були представлені на 3 міжнародних та 2 всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме:

- міжнародній науково-практичній конференції «МОВА, ЛІТЕРАТУРА І КУЛЬТУРА: Актуальні питання взаємодії», м. Львів, 12-13 жовтня 2018 р.;

- міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток філологічних наук: Європейські практики та національні перспективи», м. Одеса, 26-27 жовтня 2018 р. ;
- XVI міжнародній студентській інтернет-конференції «МОВА, ОСВІТА, КУЛЬТУРА: Інтеграційні тенденції в сучасному світі», м. Вінниця, 4 грудня 2018 р.;
- всеукраїнській науковій інтернет-конференції «Діалог мов і культур у сучасному освітньому просторі», м. Суми, 19-20 листопада 2018 р.;
- всеукраїнській науковій конференції «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі», м. Вінниця, 22 листопада 2018р..

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури (92 найменування). Загальний обсяг – 86 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ЯК ОДИНИЦІ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

1.1. Загальна специфіка мовної картини світу

В останні десятиліття проблема відображення свідомістю людини цілісної КС, що фіксується мовою, стала однією з провідних проблем сучасної лінгвістичної науки. Під **картиною світу** розуміємо вираження етносом свого світовідчуття і світорозуміння засобами своєї мови, що призводить до вербалізації цим мовним соціумом навколишнього світу взагалі та інтерпретації свого місця у ньому [13, с. 29].

КС як система знань, уявлень і думок про об'єктивну реальність розглядається різними науками й у різних аспектах [5, с. 271]. У сучасній лінгвістичній літературі за допомогою поняття КС і моделювання семантичних зв'язків описується системна організація лексики [18, с. 172]. Взаємозв'язок мислення і мови, процеси номінації і вербалізації наукових понять піддаються науковому аналізу, насамперед, через дослідження КС.

У лінгвістиці питання про КС порушують такі дослідники, як А. Вежбицька, І. Голубовська, В. Дубічинський, Л. Лисиченко, О. Корнілов, О. Кубрякова, О. Павлюк та ін. О. Корнілов зазначає, що відносно лінгвістики, КС у будь-якому випадку повинна бути певним чином оформленою систематизацією плану змісту мови. Будь-якій національній мові, на його думку, властиве виконання кількох основних функцій, серед яких комунікативна (функція спілкування), інформативна (функції повідомлення), емотивна (функції впливу) і, найбільш значуща на думку О. Корнілова, функція фіксації та збереження у мові всіх знань та уявлень про світ, набутих конкретним мовним співтовариством упродовж свого розвитку [25, с. 4].

Результат осмислення світу свідомістю фіксується в матрицях мови, яка обслуговує даний вид свідомості. Таким чином, можна говорити про існування

певної множини мовних картин світу, яка включає МКС національної мови, наукову МКС та навіть МКС окремого індивіда [25, с. 4].

На сучасному етапі проблематика КС знаходиться у фокусі багатьох наукових досліджень. Оскільки знання про світ зберігаються в концептах – ментальних національно-специфічних одиницях, які репрезентуються мовою (А. П. Бабушкін, М. М. Болдирєв, Ю. С. Степанов та ін.), то звернення до семантичного і концептуального аналізу мовних одиниць, які представляють концепт, дозволяє виявити національні особливості сприйняття й відображення певного фрагмента КС у мові.

Увагу науковців привертають, найперше, базові концепти, в яких утілено фрагмент національно-мовної картини світу, оскільки саме в концептах виражається найбільш тісний зв'язок мови та культури народу і найбільш яскраво відображено специфіку народної колективної свідомості [48, с. 2].

Зазначимо, що поняття КС визначається дещо по-різному в когнітивній семантиці, яка досліджує семантику мови як засіб доступу до змісту концептів з метою їх моделювання (О. С. Кубрякова, А. П. Бабушкін, З. Д. Попова, Й. А. Стернін та ін.), і в лінгвокультурології, яка комплексно вивчає взаємозв'язок і взаємовплив мови і культури (Ю. С. Степанов, В. І. Карасик, С. Г. Воркачев, Г. Г. Слишкін, Г. В. Токарєв та ін.).

У когнітивній семантиці КС – це те, як людина зображує світ у своїй уяві. У лінгвокультурології КС розглядається як складна система образів, що відображають дійсність у сукупній свідомості [20, с. 105]. Мова тут є засобом об'єктивації даних про світ та особистість і створює не відмінну від реально існуючої КС лише специфічне забарвлення цього світу, обумовлене способом життя і національною культурою народу.

Поняття КС відноситься до тих фундаментальних понять, в яких виражається не тільки специфіка самої людини та її буття, а також її взаємовідносини з навколишнім світом та найважливіші умови людського існування у цьому світі. Поняття картини світу будується насамперед на вивченні уявлень людини про світ [33, с. 62].

Якщо навколишній світ представлений взаємодією людини із середовищем, то КС стає результатом переробки інформації про це середовище і людину в ньому [54, с. 5]. У КС відбивається певний образ світу, який утім не можна вважати його дзеркальним відображенням; цей образ є лише певним баченням і конструюванням світу у відповідності до логіки світорозуміння.

Загалом, у різний час і різними дослідниками під поняття КС підводилося бачення світу, розуміння речей та подій, ідеологія, художні уявлення різних культурних цінностей і національне сприйняття навколишнього світу тощо [43, с. 60]. Тож, як справедливо зазначає Ю. М. Караулов, вираз «картина світу» продовжує залишатися на рівні метафори [22, с. 267].

Усі актуальні лінгвістичні інтерпретації КС спираються на досягнення насамперед німецького мовознавства XIX-XX століть і, зокрема, роботи Карла Вільгельма фон Гумбольдта. В європейській традиції теоретичного мовознавства В. фон Гумбольдт є основоположником філософії мови, а його ідеї стали предтечею розроблюваної лінгвістами XX-XXI століть цілісної концепції КС.

У своїй лінгвофілософській концепції В. фон Гумбольдт називав мову тим явищем, за яким пізнається характер народу: образ його думок, його філософія і наука – все знаходить відображення у мові. За допомогою звуків мови духовна та розумова діяльність набуває матеріального втілення і стає доступною для чуттєвого сприйняття [54, с. 43]. Мова, на думку вченого, є не продуктом діяльності, а безперервною діяльністю духу народу, що прагне перетворити звук у вираження думки.

Характер мови, за В. фон Гумбольдтом, складається із зовнішньої та внутрішньої форм, іншими словами, зі звукової та смислової складових. Увагу дослідника було прикуто до внутрішньої форми мови, яка інтерпретується як світобачення, викладене в мові [8].

Кожна мова утворює «ціле певного світобачення», містить у собі вираження тих уявлень про світ, які складаються у представників певного народу, і тих відчуттів, які світ викликає. Тобто мова стає здобутком окремого народу, в свою чергу, народ – це спільність людей, що розмовляє однією мовою [26, с. 47]. Таким

чином, світ відбивається у мові з погляду конкретного народу, який створив цю мову.

Безпосередньо над класифікаційною стороною МКС працював Б. Уорф. Зіставивши мовну й наукову КС, він дійшов висновку, що обидві картини співвідносяться з моделюванням світу, системою його аналізу, але наукова КС є продуктом діяльності вчених, а мовна КС – звичайних носіїв мови. Відповідно, перша відображає наукову свідомість, а друга – буденну; до того ж, мовні картини старші та інформаційно багатші за наукові [53, с. 135, 190]. Загалом, мовну КС лінгвісти називають "наївною", оскільки вона містить не науково обґрунтовані уявлення про світ, а відображене у мовних знаках уявлення певного народу про дійсність, тобто "мовне членування світу" [38, с. 24].

Розглядаючи мову як носія особливого світобачення представник Харківської лінгвістичної школи О. О. Потебня використав характерний для ідеї ідіоетнічності мови образ *«заломлення світу»* крізь *«окуляри конкретного»* гносеологічного феномена – мови [39, с. 399].

Ця думка знайшла відображення у роботі О. О. Корнілова, який зазначає, що свого роду *«окулярами»*, крізь які представники окремої культури дивляться на світ і завдяки яким бачать у цьому світі тільки ТЕ і тільки ТАК, безумовно, є *національний склад мислення*, який зафіксовано в національній мові представників цієї культури. Мова є лише відображенням національного мислення [25, с. 77].

Водночас мовна КС створюється різними мовними засобами, найбільш яскравими, з погляду В. А. Маслової, є міфологеми та образно-метафоричні слова, фразеологізми, конотативні слова тощо [33, с. 68]. Такими номінативними одиницями утворюється культурно-національна КС, в якій відбиваються побут, звичаї та поведінка людей, їх відношення до світу й один до одного. Кожна конкретна мова є відображенням національної, самобутньої системи, в якій відбито світогляд носіїв даної мови і формується їхня КС. За визначенням О. О. Корнілова, МКС можна визначити як втілений у словах *«зліпок»* національного образу світу, проникнути в який не можна, не маючи певних знань про національно-специфічні прототипи та загальні поняття [25, с. 162].

У лінгвістичній науці диференціація наукової та наївної КС спирається на запропоноване О. О. Потебнею ще у другій половині ХІХ ст. розмежування «найближчого» і «подальшого» значення слова [39, с. 19-20]. Услід за ним таке розмежування проводили багато дослідників, уводячи різну термінологію: повсякденне, широке поняття і наукове (Д. П. Горський), житейське і наукове поняття (А. В. Брушлінський, Л. С. Виготський), побутові та наукові семи (Й. А. Стернін), наївне й наукове уявлення (Ю. Д. Апресян).

Цю двоїстість значення слова Ю. Д. Апресян розглядає у роботі «Лексична семантика», пов'язуючи наївну КС зі значенням слова (як термінів, так і загальноживаної лексики). Науковець зазначає, що наївні КС, які формуються впродовж віків і видобуваються шляхом аналізу зі значення слів різних мов, у деталях можуть розрізнятися між собою, відображаючи як матеріальний, так і духовний досвід певного народу – носія мови [3, с. 59].

Цієї думки дотримується й О. О. Корнілов називаючи мовну (наївну) КС суб'єктивною, оскільки у ній зафіксовано світ таким, яким його сприйняв, осмислив та зрозумів певний етнос на етапі формування мови. Цей етап формування мови вважається наївним, первинним, донауковим етапом пізнання світу [25, с. 15].

Появу поняття "мовна КС" лінгвісти пов'язують із дією двох факторів: культурологічного та лінгвістичного, що зумовлено нерозривним зв'язком культури народу і його мови. Саме змістовна сторона мови відображає КС конкретного етносу, яка стає фундаментом усіх культурних стереотипів [34, с. 68].

Р. Якендоф визначає МКС як знаковий результат концептуальної репрезентації навколишньої дійсності у свідомості конкретного етносу [68, с. 67], отже аналіз КС допомагає зрозуміти різницю між національними культурами, їх властивість доповнювати одна одну. Саме тому мова є невід'ємною і найважливішою частиною національної культури, повноцінне знайомство з якою обов'язково передбачає не тільки вивчення матеріальної складової цієї культури, не лише знання її географічного, історичного, економічного та інших складників,

але також і спробу пізнання образу мислення нації, пізнання світу носіїв цієї культури [25, с. 78].

МКС не можна зарахувати до ряду спеціальних КС (хімічної, фізичної тощо), вона передре їм і формує їх, оскільки людина здатна пізнати світ і себе у цьому світі завдяки мові, в якій закріплено загальнолюдський і національний суспільно-історичний досвід. Саме національний досвід визначає специфічні особливості, притаманні мові на всіх рівнях.

Специфіка мови створює певну МКС у свідомості її носіїв, адже мова невід'ємна від людини і належить до так званих «вторинних систем». Мова є похідною людського суспільства, адже існує у свідомості його членів. Важко уявити форми свідомої поведінки людини, в яких не вбачалася б участь мовного чинника.

Розглядаючи МКС, розуміємо, що термін «мовна картина світу» має багато трактувань, кожне з яких акцентує увагу якихось окремих сторонах позначуваного поняття. Не можемо не погодитися з О. А. Корніловим, який називає термін МКС метафорою і зазначає, що жодне з визначень не можна вважати загальноприйнятою і вичерпною дефініцією, завдяки якій поняття МКС може стати науковим терміном, а саме поняття перейти до розряду наукових [25, с. 76].

Мовна КС є фактом людської свідомості і, за визначенням В. І. Карасика, у ній відбивається специфіка сприйняття світу носіями певної культури. Утім, відображення світу індивідом не можна назвати механічним, його відтворення має суб'єктивний характер, а отже стає творчим процесом [20, с. 106].

У кожній окремо взятій національній мові зафіксовано унікальний досвід певної нації, а тому вона відрізняється від усіх інших мов. Утім, у реальності жодна мова не створює якоїсь особливої, неповторної КС, яка відрізнялася б від існуючих об'єктивно. У ній лише відображено специфічне забарвлення світу, що зумовлено національною значимістю певних предметів та явищ для етносу, який цією мовою послуговується. Такі відмінності формуються упродовж віків завдяки способу життя, специфіці діяльності і культури певного народу [34, с. 66].

Прийнято вважати, що лексика (словниковий склад мови в цілому), що вербалізує предметний світ, здатна відображати мовну КС світу, яка у свою чергу відбивається у загальноживаному лексичному значенні слова [2, с. 57]. Це пов'язано з тим, що вивчаючи семантику слів, можна дослідити специфіку когнітивних (розумових) моделей, які визначають своєрідність МКС, оскільки оточуючий світ відображається саме у словесних знаках [43, с. 70].

Загалом, наївно-мовну картину світу у нашій роботі визначаємо як створену людською свідомістю систему уявлень про світ, яка суттєво відрізняється від наукового підходу, в якій відбито досвід десятків поколінь, що знаходить віддзеркалення у мові і передається засобами національної мови конкретного народу [45, с. 8].

У мовознавстві існує чимало інтерпретацій поняття МКС. Це обумовлено існуючими розбіжностями в КС різних мов, адже сприйняття світу зумовлено національно-культурними особливостями носіїв певної мови. Методом реконструкції та відтворення МКС є *концептуальний аналіз*, який передбачає виділення концепту як «складової КС» та передається не стільки значенням, скільки лексико-семантичними полями.

Таким чином, на підставі аналізу джерел присвячених МКС, ми визначаємо це поняття як історично складену сукупність образів, понять, стереотипів і символів, що вміщують знання певного народу про світ, які на рівні людської свідомості зберігаються у вигляді концептів; кожному народу властива своя МКС, яка відображає дійсність інакше, ніж це відбувається в інших мовах [13]. Для встановлення особливостей національної МКС ми використовуємо *концептуальний аналіз*, що відображає сприйняття народом концептуальної КС, тобто об'єктивної дійсності.

1.1.1. Концепт як одиниця національно-мовної картини світу

За словами Ю. Д. Апресяна, дослідження МКС розгортається в двох основних напрямках:

- досліджуються окремі, властиві даній мові концепти, свого роду лінгвокультурні ізоглоси і пучки ізоглос;
- проводиться пошук і реконструкція властивого мові цільного, хоча й «наївного», донаукового погляду на світ [3, с. 349-350].

А. О. Огар зазначає, що оперативною змістовою одиницею концептуальної системи, відображеною у людській психіці є концепт [36, с. 243]. Поняття концепту посідає центральне місце в когнітивній лінгвістиці та лінгвокультурології, утім його розуміння є досить варіативним у сучасній науковій парадигмі.

Термін «концепт» по-різному визначається дослідниками. С. А. Аскольдов розуміє під концептом створене ментальною діяльністю людини утворення, яке уособлює для нас в процесі мислення сукупність предметів того чи іншого роду [3, с. 278]. Ю. С. Степанов описує цей феномен як «згусток культури» в свідомості людини; засіб відображення культури у людській свідомості [50, с. 40]. Але разом із тим, концепт є тим засобом, за допомогою якого людина сама долучається до загальної культури і навіть може на неї впливати. За С. Г. Воркачовим, концепт є «одиницею колективної свідомості», йому властиве звукове вираження й у ньому відображено етнокультурну свідомість [11, с. 276].

І. О. Голубовська виокремлює дві основні концепції у тлумаченні концепту і розглядає його як загальне поняття та як комплекс обумовлених етнічною культурою уявлень про певні предмети [13, с. 89].

У сучасній науці існує розмежування понять когнітивного та лінгвокультурного концепту. Представниками лінгвокогнітології (О. С. Кубрякова, Й. А. Стернін, А. П. Бабушкін та інші) концепт вивчається як «одиниця оперативної свідомості, ментального лексикону, відображена в людській психіці» [76, с. 90].

Когнітивну лінгвістику, услід за З. Д. Поповою та Й. А. Стерніним, розглядаємо як науку, яка вивчає семантику одиниць, що репрезентують у мові той чи інший концепт, та базується на зв'язку семантики з концептосферою, тобто семантичних процесів з когнітивними. Концепт у мовленнєвому акті може бути вербалізований різними мовними елементами: лексичними, фразеологічними, синтаксичними. Систематизація та семантичний опис елементів, що вербалізують концепт, дозволяє виокремити його основні ознаки [38, с. 8]. Таким чином, основним методом когнітивної лінгвістики є шлях вивчення від семантики до концепту.

Лінгвокультурний підхід до розуміння концепту, за В. В. Жайворонком, полягає у визначенні концепту як основної одиниці культури в ментальному світі людини. Концепт наділено не тільки власне лінгвістичною, а й лінгвокультурною інформативністю, що виражається в асоціативному нашаруванні культурних символів на основне значення [17, с. 26]. Тож лінгвокультурологія досліджує етнічний менталітет носіїв певної мови і спрямована на виявлення лінгвоспецифічних характеристик його менталітету саме через аналіз концептів.

Лінгвокультурний та лінгвокогнітивний підходи до визначення концепту не можна вважати взаємовиключними, оскільки концепт є ментальним утворенням у свідомості людини пов'язаним з концептосферою соціуму, тобто з культурою, і водночас одиницею культури, в якій зафіксовано колективний досвід як надбання кожного члена соціуму [20, с. 117].

Структура концепту досить складна і знаходить неоднозначне висвітлення в лінгвістиці. До структури концепту відносять, з одного боку, все, що належить будові поняття, з іншого боку, – все те, що робить концепт фактом культури – історію, етимологію, сучасні асоціації, оцінки тощо. Саме завдяки цьому концепт і відображає отримані знання, досвід, результат діяльності людини, а також результат пізнання нею світу, втілені у певних одиницях мови.

Представники Волгоградської школи філологічного концептуалізму виокремлюють у структурі концепту три основні складники:

- поняттєвий;

- образний;
- ціннісний [21, с. 110].

Суттєва різниця між поняттєвим та образним компонентами концепту полягає у тому, що перший утворюється в свідомості у вербальній формі, а другий є невербальним і піддається тільки опису та інтерпретації. Ціннісна складова визначає значимість змісту концепту, основною її ознакою є емоційна.

З. Д. Попова та Й. А. Стернін описують у структурі концепту також три базові компоненти, які передбачають визначення образу, інформаційного змісту та інтерпретаційного поля концепту. Наявність образу у структурі концепту зумовлена здатністю чуттєвого образу кодувати концепт, тобто сформулювати «одиницю універсального предметного коду» [38, с. 85]. Водночас чуттєвий образ може бути перцептивним (формується завдяки органам чуття) і когнітивним (формується завдяки метафоризації предмета або явища).

Інформаційний зміст концепту містить певні когнітивні ознаки, які визначають основні риси концептуалізованого предмета або явища. Інтерпретаційне поле створюється когнітивними ознаками, в яких відображено основний інформаційний зміст концепту, його оцінку.

Отже, у сучасних дослідженнях культурний концепт визначається як багатомірне смислове утворення в колективній свідомості, яка набуває предметного значення в мові. У нашій роботі ми керуємось визначенням С. Г. Воркачова, який визначає концепт як культурно відмічений вербалізований смисл, який в плані вираження представлено цілою низкою мовних реалізацій, що утворюють лексико-семантичну парадигму [11, с. 269].

План вираження лінгвокультурного концепту набуває вираження у двох рядах семантичних ознак. Насамперед, до його складу входять семи, спільні для всіх його мовних реалізацій, які утворюють поняттєву основу концепту. До складу концепту включаються його семантичні ознаки, зумовлені лінгвокультурною та етносемантичною специфікою. Ці концептуальні ознаки є спільними для частини його реалізацій, оскільки тісно зв'язані з менталітетом носіїв певної мови [11, с. 269].

Зазначимо, що концепт не варто ототожнювати зі словом. Внутрішній зміст слова – це його семантика та конотації, а внутрішній зміст концепту – це сукупність смислів. У концепті зафіксовано різного роду зміст: поняттєвий, вербальний, асоціативний, оцінний, культурологічний та ін. Тому міжмовне зіставлення концептів сприяє виявленню національного й інтернаціонального компонентів у вмісті концептуальної системи носіїв різних мов.

Ментальну відмінність визначають завдяки наявності специфічних національних концептів у складі етнічної культури [37, с. 280]. Зіставляючи міжмовні концепти, в їхній структурі можна виявити стійке співвідношення універсального й ідіоетнічного компонентів. Поняттєвий компонент концепту, який носії різних мов співвідносять з одним і тим самим фрагментом дійсності, має універсальний характер, а національно-культурна специфіка знаходить свій вияв в інших компонентах.

Розглядаючи теорію концептуальної системи Р. І. Павільоніса, О. М. Смирнова відзначає, що до складу концепту входять психологічне значення й особистісний сенс [47, с. 248]. Ядром концепту є поняття, тобто узагальнення предметів певного класу за характерними ознаками. Завдяки наявності інтерсуб'єктної частини концепту він уможливорює комунікацію носіїв різних мов. Засвоєне суб'єктом значення слова включається у відповідний концепт системи як одна з її складових і здатне разом з іншими складовими цього концепту представляти його в мові.

Тож сприйняття мовного знаку актуалізує суб'єктивну образну, поняттєву, емоційну інформацію, яку вміщено в концепті, і навпаки, цю інформацію можна асоціювати з конкретним знаком.

1.1.2. Засоби вербалізації концептів

Концепт є одиницею структурованого знання, у складі якого виокремлюються концептуальні, змістовні ознаки, тобто окремі ознаки об'єктивної чи суб'єктивної дійсності, яким властиве диференційоване

відображення у людській свідомості [38, с. 4]. Концепт складається з ядра і периферії. Ядро концепту охоплює словникові значення лексеми, якою він репрезентований у мові [34, с. 58].

Саме концепти визначають семантику слів, які їх виражають. Існування синонімів, різних дефініцій одного концепту свідчить про те, що мовні засоби у своїх значеннях передають тільки частину концепту. Утім саме мовні засоби і є найкращим способом доступу до реконструкції концептуального знання.

На думку О. Л. Чернейко, концепт охоплює весь зміст слова (як денотативний, так і конотативний), в якому знаходить своє відображення уявлення носіїв певної культури про характер вербалізованого у слові явища, в усій різноманітності його асоціативних зв'язків [58, с. 75]. Таким чином, як одиниця концептосфери, концепт має словесне вираження, з приводу чого В. П. Нерознак визначає концепт як понятійний образ, в якому відбивається фрагмент національної КС, вербалізованої в мові [35, с. 81].

Основними засобами вираження концепту є мовні та позамовні чинники, завдяки яким зміст концепту уточнюється і розвивається. А. Вежицька розглядає концепт як засіб пізнання навколишнього світу і дійсності дослідником [7, с. 186], він може бути описаний засобами мови і має національну специфіку, що допомагає у визначенні культурної своєрідності народів і є важливим для нашого дослідження.

На думку О. О. Семухіної, розгляд мовної реалізації концепту, тобто шлях його пізнання засобами мови є найбільш легким і доступним для розкриття змісту цього феномена [45, с. 8]. Розглядаючи процес вербалізації концепту, дослідники виділяють у ньому кілька етапів:

- а) сенсорно-перцептивного відображення,
- б) уявлення,
- в) понятійного мислення.

А також кілька аспектів:

- 1) структурний,
- 2) змістовний,

- 3) референтний,
- 4) інтеракційний.

Завдяки мовним проєкціям концептів можна виявити не тільки лінгвістично освоєний світ, але і спосіб його освоєння у певній лінгвокультурі. Разом із тим очевидним є те, що повна репрезентація концепту, який співвідноситься з певним фрагментом пізнаваної, пережитої і засвоєної дійсності, мовним знаком, неможлива. Це пов'язують з відсутністю вербального позначення його окремих частин [45, с. 8]. Ні слово, ні вся сукупність мовних засобів, які репрезентують концепт в мові і текстах, не дають повної картини концепту. Тому в лінгвістичних дослідженнях мова йдеться про вербальну репрезентацію концепту.

Описуючи засоби вербалізації концептів, О. М. Смирнова зазначає, що культурну інформацію про концепти лінгвістам-когнітологам дає вивчення таких мовних засобів, як семантична структура слова, парадигматика, синтагматика та етимологія слова; дериваційні мережі слова; частиномовні реалізації ключових слів-експлікаторів концепту та їхня частотність [47, с. 250].

Лінгвісти відзначають, що зв'язок концепту з мовою реалізується шляхом об'єктивізації деякої частини концептуального змісту різними способами (окремими лексемами, фразеологізмами, текстами). Н. Н. Болдирев на основі мовної репрезентації виокремлює лексичні, фразеологічні, граматичні та текстові концепти [6, с. 43]. Лексичні концепти репрезентовано значенням окремого слова; фразеологічні представлено значенням фразеологічних сполучень; граматичні концепти знаходять своє відображення в граматичних формах і категоріях, синтаксичних структурах; а текстові концепти є фрагментом КС, репрезентованої окремим текстом, як обмеженої його рамками системи [6, с. 43].

Наведена класифікація заснована на запропонованій З. Д. Поповою та Й. А. Стерніним типології, згідно з якою концепти об'єктивуються в мові такими способами:

- лексемами та фразеологічними сполуками, наявними у лексико-фразеологічній системі мови, що володіють відповідними семемами або

окремими семами різного рангу (архісемами, диференціальними семами, периферійними (потенційними, прихованими);

- вільними словосполученнями;
- на рівні речення – структурними та позиційними схемами (синтаксичні концепти);
- окремими текстами або їх сукупностями (у випадку експлікації змісту складного, абстрактного чи індивідуально-авторського концепту) [38, с. 104].

Наведені способи репрезентації концептів у мові не виключають один одного, а є взаємодоповнюючими. Переважно, концепти вербалізуються на лексичному рівні, і саме мовний знак є засобом втілення концепту в мові, у спілкуванні. Утім, у слові концепт представлено не повністю – значення лексичної одиниці передає лише деякі основні концептуальні ознаки, які є релевантними для конкретного повідомлення. Слово відображає певне концептуальне знання, яке у свідомості носія мови може викликати інші асоціації та ознаки концепту, що не були номіновані даною лексичною одиницею. Таким чином, слово стає «ключем», за допомогою якого носій мови може відкрити для себе концепт як одиницю розумової (уявної) діяльності. Отже, мовний знак активізує концепт у свідомості людини.

За ступенем вираження концептів у мові, можна виокремити два варіанти:

- номіновані або вербалізовані концепти, для яких у мовній системі є регулярні мовні засоби вираження;
- неноміновані або невербалізовані чи лакунарні концепти, які не мають у мовній системі регулярних, стандартних засобів мовної об'єктивації [38, с. 120].

Отже, мовні засоби необхідні не для існування, а для повідомлення концепту. Аналіз слів або інших мовних одиниць, використовуваних для вербалізації концептів у мові, дозволяє виявити національну специфіку мовних систем, що виявляється у специфічних способах репрезентації одного й того

самого концепту, в ступені деталізованості або узагальненості репрезентації концепту, в кількості і наборі лексем, фразеологічних сполук, які його репрезентують, у рівні абстракції, на якому концепт вербалізовано у мові.

1.2. Методика концептуальних досліджень

Вивчення концептів є одним із найбільш актуальних напрямків у сучасних мовознавчих дослідженнях. Важливого значення при цьому набуває вибір методики аналізу концептів. У загальнометодологічному плані С. Г. Воркачов розглядає дослідження лінгвокультурних концептів як процес, в основі якого розробка категоріального апарату та методики описання базових смислів, вербалізованих засобами мови [11, с. 80].

Ю. С. Степанов зазначає, що питання вибору методу дослідження є фактично питанням про зміст і реальність концепту. Метод вивчення мовних концептів, репрезентації їхнього значення отримав назву концептуального аналізу [50, с. 146]. Утім, за визначенням Л. Л. Шевченко, у лінгвістиці наразі відсутнє однозначне його розуміння. Досліджуючи концепти, науковці обирають різні способи аналізу, оскільки відбір методів і шляхів наукового пізнання залежить, насамперед, від сприйняття та розуміння концептуального об'єкта [62, с. 52].

Концептам, як багатовимірним утворенням, властива складна структура. Одним із перших методів лінгвокультурології (і вивчення концептів відповідно) став метод концептуального аналізу, яким позначалися всі дії дослідника, так чи інакше спрямовані на вивчення концепту шляхом звернення до мовних даних.

За Л.Л. Шевченко наразі існують два підходи до методики вивчення концептів:

- відсистемний підхід;
- відтекстовий підхід [62].

Особливістю відсистемного підходу є лексикографічний опис ключових слів, які експлікують концепт, та розгляд відношень між словами-експлікаторами

в межах конкретного контексту. Такий підхід передбачає використання таких найбільш уживаних прийомів та методів аналізу, як:

- аналіз значень імені концепту на основі словникових дефініцій;
- з'ясування значень багатозначного слова в діахронічному аспекті;
- побудова полів, іменем яких виступає основний лексичний засіб репрезентації концепту;
- аналіз паремій і фразеологічних сполучень, до складу яких входить досліджуване слово;
- психолінгвістичний експеримент [62, с. 52].

Відтекстовий підхід є одним із найбільш поширених видів концептуального аналізу, його особливістю є дослідження функціонування концептів у просторі художнього тексту. Цей підхід полягає у:

- виявленні шляхом суцільної вибірки кола лексичної сполучуваності імені концепту, що дозволяє виокремити найбільш важливі та значущі риси концепту;
- визначення індивідуально-авторських концептів, описання їхньої структури;
- побудова полів, в яких втілено той чи інший концепт;
- опис семантики слів-репрезентантів концепту [62, с. 52].

Відсистемний підхід знайшов відображення в роботах багатьох науковців, серед яких З. Д. Попова та Й. А. Стернін. Основними прийомами лінгвокогнітивного опису концептів шляхом аналізу мовних даних вони називають:

- визначення ключового слова, базових мовних репрезентацій концепту; побудову та аналіз його семами;
- аналіз лексичної сполучуваності;
- вивчення багатозначності слова;
- побудову лексико-фразеологічного, дериваційного, лексико-граматичного полів;

- аналіз паремій та афоризмів;
- аналіз художніх текстів та усного, розмовного слововживання;
- опис концепту як набору ознак, необхідних для включення його в якийсь логічний клас [38, с. 11-13].

Вочевидь, що чим більше з перелічених вище методів і прийомів використовує дослідник, тим більше ознак концепту він виявить і тим ближче до істини буде побудована ним модель концепту.

Єдиної думки про метод концептуального аналізу у вчених не існує й дотепер через відсутність чіткої методології як такої. По суті, концептуальний аналіз є не якимось конкретним методом (способом, технікою) експлікації концептів, він швидше є поєднанням кількох прийомів та технік, об'єднаних спільною метою [47, с. 250].

Більшість дослідників у наукових розвідках вдається до застосування комплексу методів вивчення концепту, які є поєднанням компонентів обох підходів: відсистемного та відтекстового. Таку процедуру концептуального аналізу Л. Л. Шевченко вважає найбільш застосовуваною [62, с. 53].

У нашій роботі ми будемо здійснювати аналіз концепту ANXIETY, враховуючи методику вивчення концептів, наведену О. М. Смирноюю. Спираючись на основні прийоми лінгвокогнітивного опису концептів шляхом аналізу мовних даних, запропоновані З. Д. Поповою та Й. А. Стерніним, дослідниця зазначає, що основну інформацію про концепти можна отримати вивчаючи:

- семантичну структуру слова;
- парадигматику, синтагматику й етимологію слова;
- дериваційні мережі слова;
- частиномовну реалізацію ключових слів-експлікаторів концепту та їхню частотність [47, с. 250].

Наведена методика лінгвокогнітивного опису концепту шляхом аналізу мовних даних, запропонована О.М. Смирноюю, здійснюється у кілька етапів, основними з яких є:

- 1) визначення ключового слова, яке представляє даний концепт у мові, базових мовних репрезентацій концепту («імені» заданого концепту);
- 2) побудова і аналіз семми ключового слова, яким вербалізовано концепт у мові (аналіз словникових тлумачень у словниках різних типів);
- 3) аналіз лексичної сполучуваності ключового слова з метою встановлення найважливіших рис відповідного концепту;
- 4) вивчення багатозначності слова у процесі його розвитку: аналіз черговості появи нових значень слова дозволяє встановити визначні риси у розвитку досліджуваного концепту;
- 5) побудова лексико-фразеологічного поля ключового слова: аналіз синонімів ключового слова;
- 6) побудова і вивчення дериваційного поля ключової лексеми;
- 7) побудова лексико-семантичного поля ключового слова;
- 8) аналіз паремій та афоризмів, до яких входить як досліджуване ключове слово, так і оцінки іменованого ним концепту, навіть якщо самого імені концепту там і немає (цей прийом добре показує етнічне осмислення того чи іншого явища);
- 9) аналіз художніх текстів для виявлення таких ознак, які набули у складі концепту символічного значення;
- 10) опис концепту як набору ознак, необхідних і достатніх для включення його до якогось логічного класу [47, с. 251].

Підсумком такого лінгвокогнітивного дослідження має стати моделювання структури концепту за результатами аналізу засобів його вербалізації у мові та інтерпретація отриманих лінгвістичних результатів. Така методика дозволяє узагальнити результати опису засобів вербалізації концепту як факту когнітивної свідомості.

Разом із тим, зважаючи на те, що концепт ANXIETY є емотивним концептом, ми використаємо методику аналізу фреймової моделі концепту, запропоновану А. М. Лагоденко [30, с. 222]. Виділення когнітивно-емотивних моделей та мінімальних семантичних складових розкриє властивості лексем-репрезентантів, що реалізують концепт ANXIETY в сучасній англійській мові.

Вивчення концепту як одиниці лінгвокультурології базується на описаних вище прийомах лінгвокогнітивного опису концептів.

Отже, щоб відновити структуру концепту, треба дослідити весь мовний корпус, в якому концепт репрезентовано в мові. У зв'язку з цим першочерговим завданням стає одержання вичерпного списку мовних одиниць, в яких об'єктивовано концепт. Сукупність мовних засобів, які вербалізують, репрезентують концепт у певний період розвитку суспільства, визначається З. Д. Поповою та Й. А. Стерніним як «номінативне поле концепту» [44, с. 54], яке становить виявлену і впорядковану дослідником сукупність номінативних одиниць усіх частин мови.

Утім уявлення про зміст концепту у свідомості носіїв мови, отримане шляхом аналізу всієї сукупності мовних засобів вираження концепту, і текстів, в яких розкривається його зміст, не можна вважати повним, оскільки жоден концепт не відбивається в мові повністю внаслідок того, що:

1) концепт є результатом індивідуального пізнання, узагальнення, категоризації, а індивідуальне завжди вимагає комплексу засобів для свого повного вираження;

2) концепт не є жорстко структурованою об'ємною одиницею, словесно її виразити в усій повноті неможливо;

3) лінгвістичний аналіз не дає можливості виявити, зафіксувати, а потім проаналізувати всі засоби мовної репрезентації концепту, завжди щось залишається неврахованим [47, с. 252].

Таким чином, найбільш достовірні відомості про смислову структуру концепту, його місце в національній концептосфері та роль в етнічній свідомості можна отримати на основі аналізу даних мови.

Висновки до розділу 1

Поняття «картина світу» відноситься до фундаментальних понять і стало одним із найважливіших понять когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології. КС розглядають як результат переробки інформації про середовище і людину.

Концептуальна КС – феномен більш складний, ніж МКС, оскільки національна мова «живе» в концептуальній сфері. Існує багато інтерпретацій поняття «мовна картина світу». У нашому дослідженні МКС визначаємо як історично сформовану в повсякденній свідомості конкретного мовного колективу і відображену в мові сукупність уявлень про світ; певний спосіб концептуалізації дійсності.

Досліджуються фрагменти мовної КС шляхом концептуального аналізу, який дозволяє виявити інформацію про досліджуваний фрагмент дійсності. З позицій різних підходів концепти розглядаються як ментальні способи репрезентації дійсності у свідомості людей.

Концепт у межах нашого дослідження розглядаємо як умовну одиницю мови, спрямовану на комплексне вивчення мови, свідомості, культури. У своєму складі він має поняттєвий, образний та ціннісний компоненти. Таким чином, концепт – це одиниця концептуальної картини світу, функція якої полягає у фіксації й актуалізації поняттєвого, емоційного, асоціативного, вербального, культурологічного та іншого вмісту об'єктів дійсності.

Зв'язок концепту з мовою реалізується шляхом об'єктивізації деякої частини концептуального змісту різними способами (окремими лексемами, фразеологізмами, текстами).

Основними підходами до методики вивчення концептів є відсистемний та від текстовий. При відсистемному підході дослідження концепту здійснюється поетапно від аналізу значень імені концепту на основі словникових дефініцій та з'ясування значень багатозначного слова, до побудови полів, іменем яких виступає основний лексичний засіб репрезентації концепту; з урахуванням паремій і фразеологічних сполучень та проведенням психолінгвістичного

експерименту. При від текстовому підході дослідження концептів здійснюється у просторі художнього тексту, на матеріалі якого виокремлюється коло лексичної сполучуваності імені концепту, що дозволяє виявити найбільш важливі та значущі риси концепту; визначити індивідуально-авторські концепти; побудувати поля, в яких втілено той чи інший концепт, та описати семантику слів-репрезентантів концепту.

Щоб відновити структуру концепту, треба визначити ключове слово, базові мовні репрезентації концепту, проаналізувати його лексичну сполучуваність, вивчити багатозначні слова, побудувати семантичні поля, проаналізувати паремії та афоризми, описати концепт як набір ознак, необхідних для включення його в якийсь логічний клас та виділити когнітивно-емотивні моделі та мінімальні семантичні складові з метою розкриття властивостей лексем-репрезентантів, що реалізують концепт.

Отже, основними етапами аналізу концепту є визначення ключового слова, яке представляє даний концепт у мові («імені» заданого концепту); аналіз лексичного значення і внутрішньої форми слова, що репрезентує концепт; аналіз синонімів ключового слова; аналіз лексичної сполучуваності ключового слова з метою встановлення найважливіших рис відповідного концепту; аналіз паремій та афоризмів, до яких входить як досліджуване ключове слово, так і оцінки іменованого ним концепту та аналіз художніх текстів для виявлення таких ознак, які набули у складі концепту символічного значення.

РОЗДІЛ 2

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ ANXIETY В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

2.1. Поняттєві ознаки та внутрішня форма ключової лексики концепту ANXIETY в англійській мові

Більшість лінгвістів вважають, що центром моделі концепту є ядро (конкретно-чуттєвий образ) або зміст поняття, які можна визначити за словниковою дефініцією імені концепту. Ім'я концепту визначається одиницею мови або мовлення, яка актуалізує центральну точку його структури.

Загалом, лінгвокультурний концепт має складну структуру, що складається з понятійного, образного та ціннісно-оцінного компонентів [19, с. 6], кожен з яких по-різному актуальний для концептоносіїв [55, с. 327]. В основу даної моделі покладено міркування В. І. Карасика про структурну організацію концепту, згідно з яким базою утворення концепту є уявний чи реальний об'єкт, завдяки фактуальній інформації про який понятійний компонент і формується [20, с. 145-146].

Сферу понятійного елемента концепту становлять виділені Ю. С. Степановим компоненти або «пласти» концепту:

- 1) основна, актуальна ознака;
- 2) додаткова, або кілька додаткових, «пасивних» ознак, які є вже неактуальними, історичними;
- 3) внутрішня форма, зазвичай зовсім не усвідомлювана, відбита в зовнішній словесній формі [50, с. 48-60].

До складу образного компоненту входять асоціативні та символічні характеристики концепту. Ціннісно-оцінний компонент, за визначенням О. І. Чередніченко, є доміантним у структурі концепту. Лексика, що входить до складу концепту, відображає позитивну і негативну його оцінку у свідомості носіїв мови, що формує загально-оцінне значення концепту [57, с. 10].

2.1.1. Внутрішня форма ключової лексеми концепту ANXIETY

«Внутрішня форма» є поняттям, входження якого до вітчизняної лінгвістики було пов'язано з ім'ям О. О. Потебні. В основі його вчення про внутрішню форму було покладено структуру символу, яка об'єднує звукоряд (або графічне зображення), внутрішню форму (образ) та символічне значення (концепт). Водночас внутрішня форма розглядалася вченим як спосіб, яким виражається зміст слова, його найближче етимологічне значення [39, с. 114-115].

При цьому важливо пам'ятати наголошену В. І. Карасиком фундаментальну наукову презумпцію лінгвоконцептології про незвідність концепту до його імені або до значення слова, що його позначає [19, с. 5].

На відміну від графічного та символічного значення, внутрішня форма концепту, як наголошує О. В. Юрченко, є зрозумілою лише для фахівців, в той час як для носіїв даної мовної культури вона є чимось опосередкованим, на чому виникли і базуються інші шари значень [64, с. 269].

О. А. Гапченко розглядає внутрішню форму концепту як важливий елемент семантико-когнітивних процесів, який з'єднує мовні та когнітивні структури [12, с. 16].

У роботі одного з провідних представників семантико-когнітивного підходу до вивчення мовних явищ М. Ф. Алефіренка внутрішня форма розглядається як «закон смислового розвитку слова», що «не може бути ні самим смислом (так само, як і образом, який супроводжує представлення, механізмом асоціації й апперцепції), ні етимологічно первинним значенням слова» [1, с. 75].

Внутрішня форма, на думку вченого, є продуктом дискурсивного мислення, який стає для нашої свідомості імпульсом, поштовхом, відправним пунктом для подолання тих суперечностей, які тим чи іншим способом втілені у концепті, що визначає творчий потенціал мовного знака.

В. В. Виноградов писав, що головною функцією внутрішньої форми слова є пізнавальна і полягає вона в її участі у когнітивній обробці нових сприйнятих використовуючи вже наявні у глибинах інтелекту продукти діяльності людської

свідомості; за словами вченого «вибір тієї чи іншої ‘внутрішньої форми’ відображає тлумачення дійсності та її оцінку» [9, с. 25].

Дискусії точаться навколо принципового питання чи є внутрішня форма синхронним компонентом значення чи його культурно-історичним стимулятором [1, с. 132]. Розуміння внутрішньої форми, за твердженням Л. П. Дронової, як механізму розвитку слова призводить до полярних висновків, у залежності від того, чи слід уважати цей «механізм» постійно діючим фактором у мові чи вважати, що він діє тільки у період виникнення і становлення слова у визначеній історичній епосі [15, с. 35]. Тобто це або підтвердження, або заперечення синхронічної (діахронічної) значущості внутрішньої форми слова.

О. А. Гапченко називає внутрішню форму «структурним пластом» концепту, який опосередковано існує у нашій свідомості [12, с. 16], стаючи своєрідною генетичною точкою, в якій фокусуються інші пласти концепту [1, с. 73].

Т. Р. Кияк визначає внутрішню форму концепту як «розумовий інтеріоризований образ, що потенційно абстрагує й відбиває у вигляді аперцепційного уявлення одну чи кілька суттєвих ознак денотата, і викликається та фіксується в пам'яті носія мови» [23, с. 29].

У нашому дослідженні спираємося на визначення В. Манакіна, який описує внутрішню форму імені концепту як зосередження етимологічної пам'яті слова, як виразник первинного концептуального уявлення про предмети, що є показником подальшого семантичного розвитку слова; який прокладає шляхи майбутніх можливих смислових асоціацій, що фіксують різні значення [32, с. 246-247].

Для виявлення внутрішньої форми імені концепту ANXIETY звернімося до його етимології. Людство здавна намагалось зрозуміти поняття «*тривога*». За даними Online Etymology Dictionary, існує кілька основних визначень відповідно до семантики лексичної одиниці *anxiety*.

Ми проаналізували наведені у словнику дані, які доводять, що слово *anxiety* було запозичене з латинської мови. Воно було утворено від лексеми '*anxietatem*' у

значенні «*anguish, anxiety, solicitude* -noun of quality from *anxius* (uneasy, troubled in mind)» [86].

За даними словника, поява цієї лексичної одиниці датується 20-ми роками XVI століття, коли вона вживалася у значенні «*apprehension caused by danger, misfortune, or error, uneasiness of mind respecting some uncertainty, a restless dread of some evil*» [86].

Британський професор психіатрії Пітер Тайрер у мультидисциплінарній доповіді, присвяченій вивченню стану тривоги, також розглядає етимологію слова *anxiety* і зазначає, що воно має індо-германські корені. Основою для лексеми *anxiety* стало індо-германське *angh*, яке прийшло в англійську мову з латинської, і вживалося для позначення відчуття задихання, здавлювання, зникності тощо [74, с. 4].

Розширення семантики поняття *anxiety* пов'язують з 60-ми роками XVII століття, коли його стали використовувати для позначення патологічного стану людини. Утім, використовувати в психіатрії почали лише у 1904 році [86].

Тож, спираючись на етимологію слова *anxiety* визначимо внутрішню форму ключової лексеми концепту ANXIETY. За даними The Online Etymology Dictionary, слово *anxiety* (тривога) з'явилося в англійській мові приблизно у XVI столітті. Лексема має індоєвропейський корінь * *angh-* (у значенні сковувати, стискати) [87], яка отримала наступний розвиток у мові:

Таблиця 2.1

Етимологія лексеми *anxiety*

Мова	Лексема	Значення
Proto-Indo-European	* <i>angh-</i>	tight, painfully constricted, painful
Latin	<i>angere</i> , <i>anguere</i>	to choke, squeeze; figuratively «to torment, cause distress»
Latin	<i>anxius</i>	solicitous, uneasy, troubled in mind
Old English	<i>angsumnes</i>	distress
Middle English	<i>anxumnesse</i>	distress
English (1520s)	<i>anxiety</i>	apprehension caused by danger, misfortune, or error, uneasiness of mind respecting some uncertainty, a restless dread of some evil
English (1620s)	<i>anxious</i>	greatly troubled by uncertainties
English (1660s)	<i>anxiety</i>	pathological condition
Modern English	<i>anxiety</i>	a feeling of nervousness or uneasiness about something with an uncertain outcome

Таким чином, внутрішня форма концепту ANXIETY, закладена в його етимології, в англійській мові включає в себе компоненти «*pathological condition*», «*greatly troubled*», «*restless dread*», «*apprehension*», «*misfortune*», «*uneasiness of mind*», «*distress*», «*solicitous*», «*uneasy*», «*tight*», «*painfully constricted*».

Отже, значення лексичної одиниці *anxiety* розвивалося з часом, виявляючи глибину розуміння етносом свого існування, що й зумовлює подальший розвиток семантики досліджуваного концепту.

Тож завдяки етимологічному аналізу слова, яким об'єктивовано в англійській мові концепт ANXIETY, було виявлено внутрішню форму вербалізатора концепту. Під внутрішньою формою концепту, услід за

О. А. Гапченко, розуміємо його етимологічну ознаку, його смислову першооснову, втілену в словесній формі. Звідси випливає, що першоосною концепту є саме внутрішня форма, яку можна назвати його константою, оскільки вона «зберігає здатність до збагачення змінними смислами історичного пласту» [12, с. 19].

Оскільки внутрішній формі концепту властива відкритість до потенційних змін, то перші відомості про зміст досліджуваного концепту ANXIETY дає нам проведений етимологічний аналіз імені концепту. Утім, не всі етимологічні дані є актуальними для сучасної мовної свідомості носіїв англійської мови. Загалом, за визначенням Л. П. Дронової, «етимологічне пояснення слова, його етимологічна ознака – це «зародок», з якого виростає образ, внутрішня форма слова» [15, с. 37].

2.1.2. Ознаки концепту ANXIETY в сучасній англійській мові

Когнітивна лінгвістика виходить з того, що концепт складається з великої кількості компонентів, або концептуальних ознак. За визначенням А. Вежбицької, емоційні концепти можуть бути витлумачені через використання ряду семантичних універсалій [7]. Концепт ANXIETY, за визначенням його дослідників, відноситься саме до емоційних концептів і тісно пов'язаний з психічним станом людини.

Ім'я аналізованого концепту, ключова лексема *anxiety*, як і її лексеми-синоніми, позначає емоцію, яка може мати негативні або позитивні номінації. З огляду на це, поняттєвий зміст досліджуваного концепту розглядаємо у нерозривному зв'язку з ціннісним його компонентом.

У сучасній психології емоційний стан тривоги розглядається як фізіологічна відповідь на страх. Поняття тривоги було введено в психологію З. Фрейдом, який розрізняв страх як такий, конкретний страх і невизначений, підсвідомий страх – тривогу, що носить глибинний, ірраціональний, внутрішній характер. У філософії подібне розмежування було запропоновано С. К'єркегора, і в даний час є надзвичайно актуальним у філософсько-психологічній системі екзистенціалізму.

Диференціація тривоги і страху за принципом, запропонованим З. Фрейдом, підтримується і багатьма сучасними дослідниками. Вважається, що, на відміну від страху як реакції на конкретну загрозу, тривога є генералізованим, дифузним або безпредметним страхом [8, с. 72].

У нашій роботі ми будемо спиратися на уявлення про *тривогу* як емоційний стан, що є результатом передбачення людиною загрози і неможливості задоволення значущих для неї соціальних потреб. При цьому джерело тривоги може залишатися неусвідомленим. Тривога, як і будь-яке інше психічне переживання, безпосередньо пов'язана з основними потребами особистості і покликана регулювати поведінку особистості в потенційно небезпечній ситуації. Тривога виникає в ситуації неможливості визначення людиною джерела небезпеки і неможливості власного захисту [8, с. 75].

Отже, стан тривоги є послідовністю когнітивних, емоційних і поведінкових реакцій, що актуалізуються в результаті впливу на людину різних факторів стресу, в якості яких можуть виступати як зовнішні подразники (люди, ситуації), так і внутрішні чинники (актуальний стан, минулий життєвий досвід, який визначає інтерпретації подій і передбачення сценаріїв їх розвитку тощо). Тривога виконує кілька важливих функцій: попереджає людину про можливу небезпеку і спонукає до пошуку і конкретизації цієї небезпеки на основі активного дослідження навколишньої дійсності.

Концепт ANXIETY є фрагментом не тільки англійської емоційної КС, але і національної МКС, тому вважаємо за потрібне з'ясувати семантику англійської лексичної одиниці *anxiety* яка є ключовим словом досліджуваного концепту. Для цього звернімося до тлумачних словників англійської мови.

У словнику англійської мови Cambridge Dictionary іменник *anxiety* визначено як «*the feeling of being very worried*» [82]. Утім, сучасна англійська лексична одиниця *anxiety* є багатозначною й інший словник (The Dictionary) надає більш розширене тлумачення цього слова:

1) «*the vague, uneasy feeling you get when you're dreading something*»;

2) «*a permanent state of nervousness that some people with mental illnesses experience, a milder version of panic*» [89].

У словнику Oxford English Dictionary *тривога / anxiety* трактується як:

1. «*a feeling of worry, nervousness, or unease about something with an uncertain outcome (count and mass noun)*;
2. *psychiatry*: *a nervous disorder marked by excessive uneasiness and apprehension, typically with compulsive behaviour or panic attacks*;
3. *strong desire or concern to do something or for something to happen*» [87].

Аналіз словника американського варіанту англійської мови Merriam Webster's Dictionary of American English доводить, що наразі не існує значної розбіжності у трактуванні цього поняття у британській та американській лінгвокультурах:

1. «*a (1): apprehensive uneasiness or nervousness usually over an impending or anticipated ill : a state of being anxious*;

(2) *medical*: *an abnormal and overwhelming sense of apprehension and fear often marked by physical signs (such as tension, sweating, and increased pulse rate), by doubt concerning the reality and nature of the threat, and by self-doubt about one's capacity to cope with it*;

b: mentally distressing concern or interest;

c: a strong desire sometimes mixed with doubt, fear, or uneasiness;

2. *a cause of anxiety*» [85].

Визначення лексичної одиниці *anxiety* у цьому словнику цікаве тим, що у ньому наведено окремі дефініції тривоги для дітей та осіб, які вивчають англійську мову:

- «*anxiety defined for English-language learners*:
 - *fear or nervousness about what might happen*;
 - *a feeling of wanting to do something very much*»;
- «*anxiety defined for kids*:
 - *fearful concern or interest <anxiety to succeed>*» [85].

Отже, на сучасному етапі розвитку слова *anxiety* основними його значеннями є відчуття занепокоєння, нервозності та страху.

Як бачимо, у словниках наявне не тільки загальне, але й вузькоспеціалізоване визначення терміну (медичне та психіатричне). Понятійні ознаки відображають фактичну інформацію у складі емоційного концепту *anxiety*, а щоб з'ясувати його повне значення, звернімося до медичних та психіатричних англословників, оскільки тлумачні словники не дають визначення даного терміну цілком.

Так, у медичному словнику *MedTerms Dictionary* знаходимо наступне трактування терміну:

«Anxiety can be described as the response to a future or possible threat. Anxiety is closely related to fear, which is the response to a real or perceived immediate threat. Fear and anxiety are normal evolved responses in both humans and animals» [84].– Тривогу можна описати як відповідь на майбутню або потенційну загрозу. Тривога тісно пов'язана зі страхом, що є реакцією на реальну або уявну загрозу. Страх і тривога є нормальною реакцією, що властива як людям, так і тваринам». (Переклад наш.)

Перевагою визначення лексеми у медичних словниках є наявність симптомів тривоги:

«Anxiety responses can include increased vigilance (paying attention to one's surroundings) and muscle tension» [84]. – Реакція тривоги може виявлятися у підвищеній пильності (звертання особливої уваги на оточуючих) і тонусі м'язів. (Переклад наш.)

Більш того, у словнику *Medterms Medical Dictionary* наведено фізіологічні прояви тривоги:

«A feeling of apprehension and fear, characterized by physical symptoms such as palpitations, sweating, and feelings of stress» [84]. – Відчуття побоювання і страху, що характеризуються фізичними симптомами, такими як серцебиття, пітливість та відчуття стресу. (Переклад наш.)

У словниковій статті «*anxiety*», розміщеній у Oxford Medicine Online зазначено не тільки безпосереднє значення терміну, але й наведені деякі із найбільш поширених захворювань, викликаних станом тривоги:

«Anxiety is a general term for several disorders that cause nervousness, fear, apprehension, and worrying. These disorders affect how we feel and behave and can cause physical symptoms. Mild anxiety is vague and unsettling, while severe anxiety can seriously affect day-to-day living» [88]. – Тривога є загальним терміном для декількох розладів, що спричиняють нервозність, страх, занепокоєння і викликають стурбованість. Ці розлади впливають на наше самопочуття й поведінку і можуть викликати фізичні симптоми. Помірна тривожність виражається невизначеністю та стурбованістю, тоді як важкий тривожний розлад може серйозно вплинути на повсякденне життя. *(Переклад наш.)*

«It is important to distinguish between anxiety as a feeling or experience, and an anxiety disorder as a psychiatric diagnosis. A person may feel anxious without having an anxiety disorder. In the following sections we will describe each of the anxiety disorders: panic, social anxiety, separation anxiety, obsessive compulsive disorder (OCD), posttraumatic stress disorder (PTSD), generalized anxiety, specific phobia» [88]. – Важливо розрізнити тривогу як відчуття або досвід, а також тривожний невроз як психіатричний діагноз. Людина може відчувати тривогу, не маючи тривожного неврозу. У наступних розділах ми опишемо кожний з тривожних неврозів: паніку, соціальну тривогу, страх розлуки, невроз нав'язливих станів (обсесивно-компульсивний синдром – ОКС), посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), генералізований тривожний розлад, специфічну фобію. *(Переклад наш.)*

Тож лексична одиниця *anxiety* використовується в англійській мові для позначення різних емоційних станів людини (як короткотривалих, так і довготривалих та навіть хронічних), що призвело до значної плутанини у визначенні цього поняття.

Наразі, як зазначає Пітер Тайрер, лексема *anxiety* у психології має принаймні чотири окремих значення:

- *«a state of agitation and tension;*

- *troubled in mind;*
- *solicitous desire to effect some;*
- *uneasiness about a coming event» [74, с. 6].*

Наявність цих визначень значним чином впливає на семантику одиниці *anxiety*, а тому і на семантичні ознаки концепту, в яких виявляються збудження та напруга, занепокоєння, нав'язливий потяг та неспокій.

Також у словниках наведено основні ознаки стану тривоги, які включають:

- поширеність серед певної категорії населення (*separation anxiety is among the most prevalent mental disorders in children*);
- вікові особливості (*spontaneous panic attacks are very rare before puberty; social anxiety typically develops in late childhood or early adolescence*);
- симптоматику стану (*obsessive compulsive disorder presents with stereotyped thoughts or acts*);
- наявність супутніх захворювань (*posttraumatic stress disorder is associated with many comorbid disorders, including major depression, other anxiety disorders, and behavior disorders; generalized anxiety shows very high rates of comorbidity with a range of conditions, particularly anxiety disorders*);
- наслідки (*specific phobia generally produces lower levels of impairment than other anxiety disorders*).

Семантичні ознаки концепту ANXIETY в англійській мові включають емоційний стан людини, спричинений реальною подією або уявною загрозою. Більш того, у словникових дефініціях наявна така когнітивна ознака, як спричинення супутніх захворювань, швидкоплинність або довготривалість емоційного стану, його причини та наслідки, а також вказівка на вікову приналежність.

Серед ознак виділяємо й поширеність серед певної категорії людей, та супроводжуваність такими симптомами, як серцебиття, пітливість і відчуття стресу.

У результаті аналізу словникових дефініцій лексикографічних джерел нами виокремлено значення слова *anxiety* в англійській мові. Поняттєва сторона концепту ANXIETY включає такі основні компоненти:

- *Anxiety* – це тривога; неспокій.
- *Anxiety* – це нервозність; стрес; паніка.
- *Anxiety* – це страх.
- *Anxiety* – це турбота; піклування.
- *Anxiety* – це хвороба (нервовий розлад).

Розглядаючи словникові дефініції, слід звернути увагу на те, що у деяких словникових статтях наведено ще й перелік окремих станів, викликаних тривогою (невротичних захворювань): *panic*, *social anxiety*, *separation anxiety*, *obsessive compulsive disorder*, *posttraumatic stress disorder*, *generalized anxiety*, *specific phobia*.

Загалом, стани тривоги численні і протікають по-різному. Деякі з них, такі як страх розлуки або невроз нав'язливих станів, є переважно тривалими і хронічними станами. Інші емоції, наприклад паніка, характеризуються швидкоплинністю.

В онлайн словнику Merriam Webster Dictionary наведено ряд синонімів, домінантою яких є лексема *anxiety*. Складання синонімічного ряду ключової лексеми досліджуваного концепту необхідне для аналізу, оскільки визначення його структури неможливе без описання синонімічного ряду його імені. Завдяки зіставленню лексем, які належать до синонімічного ряду концепту стає можливим виявлення його додаткових ознак.

Дослідження концепту ANXIETY передбачає аналіз лексичних одиниць зі синонімічними значеннями, в основу якого покладено лексикографічний аналіз синонімів досліджуваного концепту. У зв'язку із цим М. В. Ярич визначає такі етапи: проведення аналізу синонімів номінативної лексеми концепту ANXIETY, складання синонімічних рядів та їх класифікація згідно результатів аналізу

мовних одиниць зі синонімічним значенням, які актуалізують концепт ANXIETY та виявлення відповідних домінант кожного ряду [65].

Синоніми, за М. П. Кочерганом, визначаємо як слова, що відносяться до однієї і тієї ж частини мови; їх значення частково або повністю збігаються [26, с. 105]. Значення синонімів можуть накладатися або перебувати поруч у семантичному полі. Синонімам, зазвичай, властива наявність одного і того самого денотату, який виражено різними словами. М. В. Ярич зазначає, що синоніми відносяться до однієї частини мови, а тому є взаємозамінними [65].

Оскільки синоніми називають одне поняття, їм властиве спільне значення, а наявність різних відтінків цього значення визначає сутність синонімів. Дослідження концепту ANXIETY як складника КС передбачає вилучення мовного матеріалу (слів і словосполучень) із лексикографічних джерел та розподілення його за кількома тематичними групами і встановлення синонімічних рядів.

За даними словника Merriam Webster Dictionary, синонімічний ряд лексеми *anxiety* складається з таких слів: *agitation, anxiousness, apprehension, apprehensiveness, care, concern, concernment, disquiet, disquietude, fear, nervousness, solicitude, sweat, unease, uneasiness, worry* [85].

Аналіз синонімів є важливим не тільки у визначенні поняттєвих ознак досліджуваного концепту, але й у створенні його структури. Тож розглянемо їх більш детально, що допоможе нам у подальшому визначити ядро, навколоядерну зону та периферію концепту ANXIETY.

- *agitation* від *agitated* (very anxious or upset) – хвилювання;
- *anxiousness* від *anxious* (worried and nervous) – занепокоєння;
- *apprehension, apprehensiveness* (an anxious feeling about something that you are going to do) – хвилювання;
- *care* (a feeling of worry) – піклування, тривога;
- *concern, concernment* (a feeling of worry about something, or the thing that is worrying you) – хвилювання, піклування;

- *disquiet, disquietude* (a situation in which people are anxious or worried about something) – тривога, хвилювання;
- *fear* (a strong, unpleasant feeling that you get when you think that something bad, dangerous, or frightening might happen) – страх;
- *nervousness* від *nervously* (in a worried and anxious way) – нервозність;
- *solicitude* від *solicitous* (showing care and helpful attention to someone) – занепокоєння, турботливість;
- *sweat* (to produce liquid through your skin because you are hot or nervous) – пітніти, піт;
- *unease, uneasiness* (a feeling of worry because you think something bad might happen) – схвильованість;
- *worry* (a problem that makes you feel anxious; the feeling of being anxious about something) – турбота, хвилювання, тривога [82].

Отже, дефініційний аналіз ключової лексеми *anxiety* доводить, що дана лексична одиниця у тлумачних словниках, головним чином, визначається за допомогою наступних лексем: *nervousness, worry, solicitude, apprehension, concern, uneasiness, fear, care, uncertainty*, найбільш уживані з яких будуть входити до навколоядерної зони досліджуваного концепту.

Проведений огляд лексикографічних джерел дозволяє говорити, що ознаки поняття *anxiety* надано досить повно завдяки додатковій конкретизації та систематизації наукових знань. Тривога належить до основних емоційних станів людини, і вивчається як медициною взагалі, так і психіатрією зокрема, а тому відноситься до основних образів, що функціонують і в загальнонаціональній мовній картині світу, й у професійній КС медиків (психологів та психотерапевтів).

У силу своєї професії медик найчастіше бачить в людині пацієнта з набором хвороб. І в цьому випадку об'єктом його дослідження є не сама людина, а його організм, якщо тільки мова не йде про лікарів-фахівців в області психіатрії, що

займаються лікуванням психічних захворювань. Тоді об'єктом дослідження стає вже емоційний і психічний стан людини.

У нашій роботі ми досліджуємо об'єктивацію емоційного концепту тривоги в англomовній художній літературі, а отже в емоціональній мовній картині світу, яку визначаємо як різновид мовної КС. Спираючись на раніше наведені тлумачення поняття *anxiety*, визначаємо, що в англійській мовній КС тривога – це відчуття занепокоєння, нервозності, страху та піклування.

2.2. Когнітивно-семантичні ознаки концепту ANXIETY

Засоби вербальної концептуалізації емоцій, за визначенням Ж. М. Лагоденко, можуть бути різнорівневими. Основні форми мовної вербалізації концепту у сучасній англійській мові представлені:

- 1) лексемами
- 2) різними фразеологічними утвореннями
- 3) цілими текстами [30, с. 222].

На лексичному рівні, на думку Н. А. Красавського, емоції можуть бути об'єктивовані найрізноманітнішими номінативними техніками. Учений також зазначає, що вербалізація емоції є ім'ям емоційного концепту, оскільки лексична одиниця як знакове утворення існує та функціонує в лінгвокультурі. У ній відображено як емоційний досвід окремого індивіда, так і соціуму в цілому, завдяки чому відбувається оцінна категоризація та концептуалізація навколишнього світу. Найважливішим засобом оформлення концепту на мовному рівні є лексична одиниця [27, с. 74].

Спираючись на методику дослідження ядра концепту, наведену Й. А. Стерніним, ключовим словом концепту було визначено лексему *anxiety*. З метою виокремлення основних слів, якими вербалізовано досліджуваний концепт ANXIETY, нами проведено дефініційний аналіз ключової лексеми *anxiety*.

Виходячи з наведених вище даних, проведемо аналіз лексичних одиниць, що визначають концепт ANXIETY, виражених іменниками. Матеріалом

дослідження стали тексти творів сучасної англомовної літератури, написані сучасними авторами: Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і Келих Вогню», С. Майер «Сутінки» та Д. Браун «Код да Вінчі».

Основними лексемами, які репрезентують досліджуваний концепт ANXIETY у сучасній англійській мові, є слова *anxiety*, *anxiousness*, *anxious*, *anxiously*. У текстах аналізованих творів концепт представлено лексичними одинцями *anxiety*, *anxious*, *anxiously*. Наприклад:

*«Fred and George were cheering, Ginny was laughing, and Hermione was hovering near the hedge, apparently torn between amusement and **anxiety**»* [92, p. 60].

*«He shot an **anxious** glance at Langdon, who stood nearby with the phone pressed to his ear, apparently still listening to his phone message from the U.S. Embassy»* [90, p. 61].

*«Every day, I watched **anxiously** until the rest of the Cullens entered the cafeteria without him»* [91, p. 20].

З метою виділення основних семантичних ознак проведемо аналіз сполучуваності ключового слова *anxiety*. У текстах досліджуваних творів лексема *anxiety* характеризується широкою сполучуваністю, в якій проявляються такі ознаки, як:

- інтенсивність переживання емоції:

*«Less suspense, **less anxiety** for you»* [91, p. 223];

*«There was no point in indulging in more terror, **more anxiety**»* [91, p. 228];

*«He had an urge to say something about **the large weight of anxiety** that seemed to have settled inside his chest since last night, but he couldn't think how to translate this into words, so he simply dipped his quill back into the ink bottle and wrote, Hope you're okay, and Buckbeak»* [92, p. 292];

- справжність (щирість) переживання емоції:

*«I verified, the sarcasm in my voice not entirely masking the slight but **genuine anxiety** I felt»* [91, p. 171];

- обізнаність з емоцією:

«Langdon fought the all too **familiar anxiety** that haunted him in confined spaces» [90, p. 201];

- прояв емоції, її наявність:

«He was still grinning, but **seeing the anxiety** in Harry's face, said more seriously, 'I want to be on the spot.'» [92, p. 522];

- соматичний вираз емоції:

«What d'you think I've been trying to do, Harry?» she whispered back, **her eyes round with anxiety** over the top of the quivering Flutterby Bush she was pruning» [92, p. 292];

- позбавлення від емоції:

«His quick shower and shave had left him looking reasonably presentable but had done little to **ease his anxiety**» [90, p. 14];

«I stayed where I was, waiting for the irritation and **anxiety to subside**» [91, p. 171];

- поглинання суб'єкта емоцією:

«I **choked back the dread, the anxiety**, tried to stifle it» [91, p. 171];

- зміна емоційного стану:

«Fred and George were cheering, Ginny was laughing, and Hermione was hovering near the hedge, **apparently torn between amusement and anxiety**» [92, p. 60];

«The **anxiety calmed, and was replaced by disapproval**» [91, p. 135];

- можливість розділити емоцію з кимось (сумісне або одиночне переживання емоції):

«But her **anxiety did not seem to be shared** by the majority of students in the Hall» [92, p. 60].

Проведений аналіз доводить, що відчуття тривоги може: мати різний ступінь вираження і бути вже знайоме особистості; виявлятися через актуалізацію фізіологічних проявів, іноді поглинаючи людину; стан тривоги людина переживає сама або розділяє з кимось.

Досліджуючи сполучуваність лексем-репрезентантів, які актуалізують концепт ANXIETY в текстах досліджуваних англомовних творів, приходимо до висновку, що перераховані ознаки, вербалізовані лексемою *anxiety*, досить широко репрезентовані й іншими лексичними одиницями:

«*Forty feet away, peering out from the annex pews near the archway, Remy Legaludec felt a rising alarm*» [90, p. 366] – інтенсивність переживання емоції;

«*Langdon fought the all too familiar anxiety that haunted him in confined spaces*» [90, p. 201] – обізнаність з емоцією;

«*He was still grinning, but seeing the anxiety in Harry's face, said more seriously, 'I want to be on the spot.'*» [92, p. 522] – прояв емоції, її наявність;

«*His skin was as icy as ever, but the trail his fingers left on my skin was alarmingly warm — like I'd been burned, but didn't feel the pain of it yet*» [91, p. 113] – соматичний вираз емоції;

«*I tried not to care*» [91, p. 156] – позбавлення від емоції;

«*I stood with care, worried my balance might have been affected by the strange new intensity between us*» [91, p. 113] – поглинання суб'єкта емоцією;

«*We passed through metal detectors,*» *Sophie reminded, apparently sensing Langdon's apprehension*» [90, p. 403] – можливість розділити емоцію з кимось.

Широкий спектр виявлених ознак тривоги вказує на те, що з усього розмаїття емоцій, які переживає людина, тривога є не найприємнішою, однак безперечно, необхідною емоцією. Вона дозволяє заздалегідь відчутти небезпечну ситуацію, приготуватися до неї, прийняти рішення і намітити план подальших дій.

Аналіз англомовних художніх текстів дозволяє виявити змістовні ознаки концепту, які суттєво доповнюють ті ознаки, що були отримані під час проведення дефініційного аналізу на основі лексикографічних джерел.

Матеріал дослідження доводить, що найчастіше (у 93.75% випадків) лексема *anxiety* використовується для опису неприємного за своїм забарвленням психічного стану, що характеризується суб'єктивними відчуттями напруги, занепокоєння, похмурих передчуттів:

«*Only two hesitated by the trees, watching Jacob, **their postures radiating anxiety***» [91, p. 104].

Так, у досліджуваних текстах зафіксовано 16 прикладів уживання лексичної одиниці *anxiety*, з яких тільки в одному випадку даній лексемі не властиве неприємне забарвлення:

«*Ginny was laughing, and Hermione was hovering near the hedge, apparently torn between amusement and **anxiety***» [92, p. 63].

У текстах художньої літератури актуалізація концепту ANXIETY здійснюється за допомогою таких лексем, як *alarm, apprehension, care, concern, disquiet, distress, foreboding, nervousness, trouble, uncertainty, uneasiness, worry*. Наприклад:

«*That's not funny at all. She looked **extremely anxious***» [92, p. 290].

Цей приклад яскраво ілюструє високий ступінь тривоги, пережитої суб'єктом. У ньому реалізовано таку змістовну ознаку, як «знаковість тривоги», актуалізовану лексемою *extremely* – «*very, or much more than usual*». Цей прислівник вказує, головним чином, на особливу інтенсивність пережитої емоції, тим самим, зближуючи емоцію тривоги з страхом.

Ми підтримуємо твердження, що страх не можна ототожнювати з тривогою, оскільки тривога є більш складним емоційним утворенням, сформованим на основі страху, часто в комбінації з іншими базовими емоціями.

Основними синонімами, які репрезентують досліджуваний концепт ANXIETY у текстах аналізованих творів, є відібрані на основі лексикографічних джерел лексеми, а також їхні деривати:

- concern:

«*I understand your **concerns**,*’ Langdon now said, *‘but Da Vinci never really practiced any dark arts’*» [90, p. 46];

«*I think so,*” said Dumbledore, who was looking at Mr. Crouch with mild **concern**» [92, p. 281].

- worry:

«*You're what he wants. It will work out, somehow,*» she said, though her forehead creased with **worry**» [91, p. 192];

«*'Remy, you needn't worry,' Teabing assured*» [90, p. 292].

- alarm:

*Harry said, so loudly that several owls in a nearby tree took flight in **alarm***» [92, p. 290];

«*I saw her **alarm** and I didn't wait for her to ask*» [91, p. 224].

- burden:

«*As if this **burden** were not great enough, Langdon now realized that any possibility of finding a way to return the keystone to the Priory had just evaporated*» [90, p. 292];

«*You have shouldered a grown wizard's **burden** and found yourself equal to it – and you have now given us all that we have a right to expect*» [92, p. 699].

- distress:

«*It was a silent call of **distress***» [90, p. 292];

«*Poppy,*” Dumbledore said to Madam Pomfrey, “*would you be very kind and go down to Professor Moody's office, where I think you will find a house-elf called Winky in considerable **distress**?*» [92, p. 711].

- fear:

«*Driving to school, I distracted myself from my **fear** of falling and my unwanted speculations about Edward Cullen by thinking about Mike and Eric, and the obvious difference in how teenage boys responded to me here*» [91, p. 28];

«*Harry couldn't blame him; Moody's **fear** of attack was bound to have been increased by his ten-month imprisonment in his own trunk*» [92, p. 720].

- care:

«*A hard, mocking edge entered his voice. 'You don't **care** if I'm a monster? If I'm not human!'*» [91, p. 94];

«*He didn't **care** how frightened she'd been, or how upset she was — it was like she wasn't even human!*» [92, p. 10].

- foreboding:

«As Sister Sandrine fell, her last feeling was an overwhelming sense of **foreboding**» [90, p. 292];

«Harry felt a slight sense of **foreboding**» [92, p. 40].

- nervousness:

«It was a state of **nervousness** so advanced that he wondered whether he mightn't just lose his head when they tried to lead him out to his dragon, and start trying to curse everyone in sight» [92, p. 347].

- trouble:

«That your grandfather would go to so much **trouble** to give you a key that you wouldn't know what to do with» [90, p. 155];

«I had enough **trouble** not falling down when the ground was dry; it might be safer for me to go back to bed now» [91, p. 28].

- uneasiness:

«His **uneasiness** seemed more evident now» [90, p. 155].

Визначення основних лексем-синонімів ключового слова *anxiety* дозволить сформувати навколоядерну периферію. Зазначимо, що наведені синоніми за своїм значенням корелюють з концептами інших емоцій, зокрема FEAR, CARE, IRRITATION тощо.

Тривога в англійській художній літературі представлена як комплексне емоційне переживання, а не окремий монолітний феномен, що підтверджується наступним прикладом:

«And I regret to say that your **worries** are not baseless. I see difficult times ahead for you, alas . . . most difficult . . . I fear the thing you dread will indeed come to pass . . . and perhaps sooner than you think. . .» [92, p. 198].

У наведеному прикладі реалізовано концепт ANXIETY у поєднанні емоцій «тривога – страх», що відображено контекстуально близьким поєднанням лексем *worry* та *fear*. Це вказує на крайню ступінь переживання у зв'язку з реальною чи

уявної загрозою безпеці суб'єкта. Введення лексеми *fear* актуалізує змістовну ознаку «загроза благополуччю», «сильне побоювання», «страх».

Напружена атмосфера, сильне занепокоєння реалізується у першій частині висловлювання введенням сполучень «*regret to say*», «*worries are not baseless*». У наступній частині експліковано причину виникнення емоції тривоги завдяки одиницям «*difficult times*», «*alas . . . most difficult*», «*the thing you dread will indeed come to pass*».

У значенні, яке виражає лексема *fear* – «*frightened that something might happen*» – закладено, що суб'єкт може не знаходитися в небезпечній ситуації. Однак дана ситуація інтерпретується як небезпечна, що підкреслюється семантикою прислівника *perhaps*, а саме уявне оцінювання ситуації суб'єктом викликає емоцію тривоги.

У семантиці лексеми *worry* на відміну від *anxiety* реалізовано вказівку на стан розуму, осмислення важкозрозумілих або об'єктивно тривожних обставин, що супроводжується нервозністю і може мати зовнішні прояви:

«*I choked back the hysteria that threatened to explode, but a small giggle managed to get out despite my efforts ... I was wondering if Edward would be waiting, or if I should meet him at his car. What if his family was there? I felt a wave of real terror. Did they know that I knew? Was I supposed to know that they knew that I knew, or not? By the time I walked out of the gym, I had just about decided to walk straight home without even looking toward the parking lot. But my worries were unnecessary*» [91, p. 114].

Наведений приклад свідчить про знаходження суб'єкта у стані крайнього занепокоєння (*the hysteria that threatened to explode*), яке супроводжується жахом (*real terror* – «a feeling of being very frightened») і нездатністю зосередитися на чому-небудь (суб'єкт ставить питання, не маючи на них відповіді), результатом якого стало порушення загального емоційного стану. Усе це знаходить вияв у реченні «*a small giggle managed to get out despite my efforts*», де есплікується зовнішній прояв емоції як результат надзвичайного хвилювання і занепокоєння, а також передається стан напруженості, лякливості.

Ще одним синонімом-вербалізатором концепту ANXIETY, уживаним у текстах художньої літератури, є лексема *alarm*, яка виражає ознаку «попередження про небезпеку». Як приклад розглянемо наступні вислови з англійських художніх текстів: «*A whistle had blown somewhere. Good lord, I've got to run!*» *said Bagman in alarm, and he hurried off*» [92, p. 351].

У наведеному прикладі інверсія (*said Bagman*) передає інтенсивність пережитої суб'єктом тривоги (*Bagman*) у кластері емоцій «тривога – переляк, поспіх» (*said in alarm... hurried off*). Лексема *alarm* у даному прикладі характеризує емоційну сторону стану суб'єкту, причиною виникнення емоції тривоги став звук свистка (*a whistle had blown*).

Лексема *alarm*, яка бере участь в актуалізації досліджуваного концепту, характеризує емоцію тривоги більшим ступенем інтенсивності. Аналіз словникових статей цієї лексеми виявляє її зближення з емоцією страху. Однак лексема *alarm* займає проміжне положення між страхом і тривогою, оскільки в її значенні відображено таку концептуальну ознаку як «можливість небезпеки», яка не характерна для емоції страху. Тривога розглядається як реакція на невизначений, часто невідомий сигнал, а страх – як відповідь на конкретний сигнал небезпеки.

За допомогою лексеми *uneasiness*, в структурі концепту ANXIETY знаходять вияв змістовні ознаки напруги, дискомфорту та занепокоєння:

«*These walkways were called cloisters, and Langdon noted with **uneasiness** that these particular cloisters lived up to their Latin ties to the word claustrophobic*» [90, p. 410].

У цьому прикладі іменник *claustrophobic* («*feeling very anxious when you are in a small or crowded place*») сприяє актуалізації у структурі досліджуваного концепту таких змістовних ознак, як напруга, дискомфорт та неусвідомлення причин виникнення емоції, що переживає суб'єкт. Ці додаткові характеристики підтверджують розпливчастість емоції тривоги, джерело якої часто не усвідомлюється або не піддається логічному поясненню.

Аналіз способів репрезентації досліджуваного концепту за допомогою лексеми *apprehension* засвідчує, що тривога, вербалізована цією лексемою, спрямована, головним чином, на майбутні події:

«*‘Severus,’ said Dumbledore, turning to Snape, ‘you know what I must ask you to do. If you are ready . . . if you are prepared . . .’*

‘I am,’ said Snape. He looked slightly paler than usual, and his cold, black eyes glittered strangely.

‘Then good luck,’ said Dumbledore, and he watched, with a trace of apprehension on his face, as Snape swept wordlessly after Sirius» [92, p. 712].

За допомогою лексеми *apprehension* у цьому прикладі актуалізуються змістовні ознаки побоювання, похмурих передчуттів щодо майбутніх подій, в основному пов'язаних з неприємними або складними видами діяльності. У наведеному вище прикладі причиною емоції є дія, яку має вчинити один із суб'єктів («*you know what I must ask you to do*»).

Замовчування самої дії створює ситуацію невизначеності, яка і викликає емоцію тривоги, оскільки результат такої невизначеної дії не може бути прогнозований читачем заздалегідь.

Наступним лексичним вербалізатором концепту ANXIETY у текстах досліджуваних творів є слово *uncertainty*, в якому виявляються такі змістовні ознаки, як:

- сумнів («*when you feel doubt about what will happen*»),
- непевність у майбутньому («*a situation which you are not sure about because you do not know what will happen*»),
- невідомість результату майбутніх подій («*that which is uncertain; something unknown*»).

«*Momentarily blinded, Langdon felt a rising uncertainty*» [90, p. 39].

У наведеному прикладі ознаки сумніву та непевненості доповнюються такою змістовною характеристикою концепту, як «повна невідомість відносно подій, які відбуваються» за рахунок введення лексеми *blinded*. Ці змістовні ознаки концепту характеризують когнітивну сторону емоційного стану суб'єкта, оскільки

суб'єкт, який відчуває занепокоєння, одночасно відчуває невпевненість з приводу теперішнього, яка переростає у невпевненість щодо майбутнього, яка актуалізується одиницею *rising*.

Для виявлення основних змістовних характеристик концепту ANXIETY було проведено аналіз контекстуальних вживань ще однієї лексеми-вербалізатора *care*. Завдяки поєднанню контекстуального та дефініційного аналізу можна говорити, що лексема *care* характеризує активну, діяльну увагу, спрямовану на об'єкт турботи, і готовність постійно нести відповідальність за кого-небудь, або що-небудь. Наприклад:

«Dumbledore invoked an ancient magic, to ensure the boy's protection as long as he is in his relations' care» [92, p. 657].

У даному контексті причиною виникнення емоції тривоги є *«the boy's protection»*. Введення одиниць *«protection»* (*«to keep someone or something safe from something dangerous or bad»*) та *«relations' care»* актуалізує ознаку «нести відповідальність за кого-небудь», довготривалість якої підкреслено сполученням *«as long as»*. Таким чином, за допомогою лексеми *care* вербалізовано таку змістовну ознаку концепту, як «зклопотаність у значенні стурбованість».

У контексті наступного прикладу на мовному рівні актуалізовано змістовну ознаку концепту ANXIETY «активно-діяльна увага»:

«The rest of us sleep less soundly in our beds, Cornelius, knowing that you have put Lord Voldemort's most dangerous supporters in the care of creatures who will join him the instant he asks them!» said Dumbledore» [92, p. 707].

У цьому прикладі тривога у значенні «увага, нагляд» характеризується постійністю, тобто є константою. Утім, увага може бути спрямована не тільки на якийсь об'єкт, а на самого суб'єкта:

«I stood with care, worried my balance might have been affected by the strange new intensity between us» [91, p. 113].

Ще одна ознака концепту, актуалізована контекстуальним уживанням лексеми є «увага у значенні обережність»:

«I ate slowly, chewing each bite with care» [91, p. 69].

«*They prefer the woman's touch, unicorns. Girls to the front, and approach with care, come on, easy does it*» [92, p. 436].

Комплексний аналіз лексеми *concern* показав, що дана лексема може позначати тривогу у значенні «сумнів»:

«*'Sounds to me like a conflict of interest.'* Langdon understood her **concerns**» [90, p. 222].

Ще однією ознакою, актуалізованою цією лексемою, є тривога, викликана турботою про кого-небудь (спрямована на об'єкт) або про себе (суб'єкт):

«*He frowned. 'What I meant to say was, don't do what you're doing.'* I looked into his eyes, filled with nothing but **concern for me**, and there was nothing I could say» [91, p. 183].

«*Your only **concern** is keeping yourself safe and — please, please — trying not to be reckless*» [91, p. 207].

Останній приклад позначає діяльність, спрямовану на забезпечення нормальних (у даному випадку безпечних «*keeping yourself safe*») умов існування, а тому ознаку «активності» у полі концепту ANXIETY.

З іншого боку, контекстуальне вживання лексеми *concern* може означати турботу, що не йде далі знаків уваги по відношенню до кого-небудь:

«*Mr. Crouch turned to look at Dumbledore. 'I think that's all, is it, Albus?' 'I think so,' said Dumbledore, who was looking at Mr. Crouch with mild **concern**. 'Are you sure you wouldn't like to stay at Hogwarts tonight, Barty?'*» [92, p. 281].

Тобто, як і лексема *solicitude*, дана одиниця актуалізує змістовну ознаку «пасивність», утім у даному прикладі ця ознака реалізується за допомогою висловлення співчуття стосовно закінчення певного етапу або події.

У текстах аналізованих англійських творів наявні наступні висловлювання, які реалізують концепт ANXIETY за допомогою лексеми *worry*. При цьому актуалізується змістовна ознака «об'єкт турботи, уваги»:

«*I tried not to think about him, but I couldn't totally suppress the **worry** that I was responsible for his continued absence, ridiculous as it seemed*» [91, p. 20].

Об'єктом уваги у наведеному прикладі є герой роману Едвард, а турботу викликає його зникнення, що на лексичному рівні підсилюється введенням одиниці *responsible* («*to have control and authority over something or someone and the duty of taking care of it, him, or her*»).

Лексема *worry*, в залежності від свого контекстуального функціонування, може також реалізовувати такі змістовні ознаки, як хвилювання, відповідальність, тягар:

«*It was the most wonderful feeling. Harry felt a floating sensation as every thought and **worry** in his head was wiped gently away, leaving nothing but a vague, untraceable happiness*» [92, p. 231].

«*A good vampire. That thought would have made me giggle, if not for this new **worry***» [91, p. 198].

У першому прикладі лексемою *worry* вербалізовано позитивну ознаку концепту «хвилювання», а у другому прикладі – негативну ознаку «тягар». Тож у контексті художньої літератури концепт ANXIETY може набувати як позитивно забарвленої оцінки, так і негативного оціночного значення, як небажана ситуація за допомогою актуалізації змістовних ознак «важкі турботи», «тягар».

Наступним лексичним вербалізатором концепту ANXIETY у текстах досліджуваних творів є слово *nervousness*, в якому виявляються такі змістовні ознаки, як стан крайньої розгубленості та знервованості:

«*It was a state of **nervousness** so advanced that he wondered whether he mightn't just lose his head when they tried to lead him out to his dragon, and start trying to curse everyone in sight*» [92, p. 231].

Ці ознаки актуалізуються введенням фразеологічної одиниці «*lose his head*» («*to stop being calm in a difficult situation*»), яка підкреслює ознаку паніки як результат стану тривоги у структурі концепту ANXIETY.

Аналіз контекстів показав, що в деяких висловлюваннях лексеми *excitement* та *expectation* можуть актуалізувати таку ознаку, як тривожне очікування у значенні хвилювання, збудження:

«*He sprinted to my side, **sparkling with excitement***» [91, p. 193].

Також ці лексеми у деяких контекстах вербалізують ознаку концепту «чуттєве переживання будь-якої потреби», що виражається у вигляді збудження від діяльності та передбачає будь-які активні дії з боку суб'єкта емоції:

«I brushed through my hair quickly when I was inside, feeling a slight lift of excitement as I contemplated getting out of Forks. We went to Angela's house next, and she was waiting for us. My excitement increased exponentially as we actually drove out of the town limits» [91, p. 77].

Дефініційний аналіз цих лексем підтверджує можливість такої реалізації. У наведеному нижче реченні лексема *excitement* вказує на те, що на перший план виступає динамічна сторона діяльності, яка виражається у вигляді бажання або прагнення до дії:

«For the first time since we'd entered the woods, I felt a thrill of excitement — which quickly turned to impatience. 'Are we there yet? » [91, p. 133].

Позитивну оцінку стану суб'єкта підкреслює введення лексеми *thrill* («*a strong feeling of excitement and pleasure*»), тож у полі концепту тривоги може бути вербалізована й ознака збудження та приємного очікування. Утім, контекстуальне вживання лексеми *expectation* має абсолютно протилежне значення:

«As I looked swiftly away, it seemed to me that his glance held some kind of unmet expectation» [91, p. 14].

Контекстуальне зближення лексичних одиниць *expectation* та *unmet* (у значенні «*not satisfied, or achieved*») актуалізує нереалізовану сторону діяльності, що викликає неприємні емоції. Виявлені змістовні ознаки концепту в рамках вербалізації цими лексемами займають проміжне положення між мимовільним прагненням і свідомим хвилюванням.

Ще одним мовним засобом репрезентації концепту ANXIETY в англійській художній літературі є фразеологічні номінації. Описуючи концепт, дослідники традиційно звертаються до фольклорних та фразеологічних одиниць, які відображають додаткові когнітивні ознаки досліджуваного явища.

Аналіз прислів'їв, приказок та фразеологічних одиниць дозволяє виявити метафоричні моделі, втілені в них. Саме тому фразеологічні та метафоричні

одиниці, прислів'я і приказки є досить інформативними у плані виявлення інтерпретаційного поля концепту.

У процесі аналізу концепту фразеологічні одиниці відбираються на основі наявності в їхніх значеннях емосем, які «співвідносяться з емоціями мовця і представлені у семантиці слова як сукупність семантичної ознаки 'емоція' та семних конкретизаторів» [60, с. 57].

В якості прикладів вербалізації емоції тривоги можна навести такі фразеологічні сполучення, як: «*was a weight off your mind*» – зняти камінь з душі, «*the weight of the world on my shoulders*» – тягар усього світу на своїх плечах.

Інтенсивність пережитої емоції тривоги передають такі фразеологізми, як «*was high-strung*» – легко збуджуваний, «*was keyed up*» – накручений, знервований; «*on pins and needles*» – як на голках, «*on tenterhooks*» – як на розпеченому вугіллі, «*on the rack*» – страждати, «*have kittens*» – лізти на стінку, біситися.

Значення хвилюючого очікування, занепокоєння актуалізуються в таких фразеологічних одиницях, як: «*cliff-hanger*» – захоплюючий, інтригуючий (подія з непередбачуваним кінцем), «*bated breath*» – затамувати подих, «*hold my breath*» – очікувати з нетерпінням.

Серед симптомів емоції тривоги, уживаних у творах художньої літератури, є тремтіння, нервові збудження, холодний піт, жар, почуття нудоти або фізичного нездужання: «*get the jitters*» – мандражувати, тремтіти від хвилювання; «*give them the creeps*» – по шкірі побігли мурашки; «*was quaking in your boots*» – тремтів від страху; «*was shaking in your boots*» – тремтів як осиний листочок; «*in a sweat*» – спітнів; «*was worried sick*» – захворіла від хвилювання.

З точки зору образного змісту фразеологічних одиниць були виділені основні моделі, покладені в основу уявлення досліджуваного концепту. Вони, переважно, пов'язані з фізичним станом суб'єкта, який переживає емоцію тривоги, та його фізіологічними процесами.

Наприклад, у серці та зв'язаних із ним органах: «*my heart stopped beating*» [91, р. 99], «*sent panic through his veins*» [90, р. 283], «*heart raced*» [90, р. 110]; у

шлунку: «*stomach slipped several notches*» [92, p. 629], «*a chill in his stomach*» [92, p. 703], «*the lurking worry ... heavy in his stomach*» [92, p. 435], "*dead weight seemed to fall through Harry's chest into his stomach*" [92, p. 490]; Емоція тривоги поміщається і в думках, розумі людини, який сприймається як вмістилище «*a heavy stupor clouding my mind*» [91, p. 101], «*mind still swirled dizzily*» [91, p. 101], "*a small, frightened voice in the back of my mind warned me*" [91, p. 80].

Метафоричні моделі наповнюють концепт образністю, складаючи його ціннісно-оціночний компонент. Експресія емоційного концепту досягається за допомогою сукупності одиниць, які, завдячуючи своїм семантико-стилістичним ознакам, здатні виражати суб'єктивне ставлення мовця до змісту чи адресата мовлення в комунікативному акті.

Експресія спирається на цілий комплекс психічних, соціальних та лінгвістичних чинників і виявляється як інтенсифікація виразності повідомлюваного, як збільшення впливу сили висловлювання.

Таким чином, емоційний концепт ANXIETY має поняттєвий, ціннісний та образний зміст й актуалізується в англomовному дискурсі шляхом номінації, дескрипції та експресії. Ціннісна складова емоційного концепту нерозривна з поняттєвою та образною внаслідок його аксіологічної природи.

Номінативні засоби вербалізації концепту охоплюють його ім'я, члени синонімічного ряду, сформовані на їх основі вільні словосполучення, а також фразеологізми та ідіоми. Образний компонент концепту актуалізується вільними словосполученнями, що втілюють конвенціональні метафори.

Описання емоційного концепту ANXIETY відбувається за допомогою номінативних мовних виразів, що виражають його зміст, не називаючи, а описуючи його. Експресія тривоги здійснюється суб'єктом, який вербально виражає свої емоції у ситуації спілкування.

2.3. Структура концепту ANXIETY у сучасній англійській мові

Вивчення механізмів структурування емоційних концептів і виявлення мовних засобів їх репрезентації дозволяють отримати найбільш повну та об'єктивну картину сутності та змісту емоційного концепту.

Концепт ANXIETY не входить до складу базових емоцій людини, утім займає провідне місце серед похідних емоцій. Основні характеристики та лексеми-вербалізатори концепту можуть бути виявлені за умови його комплексного вивчення в рамках трьох моделей: моделі взаємодіючих способів пізнання; моделі асоціативних зв'язків мовних одиниць і значень; моделі різнорівневого мовного втілення.

Загалом, емотивний концепт ANXIETY можна розглядати як фрейм (концепт-фрейм), тобто як об'ємне структуроване утворення, сукупне знання про емоцію тривоги та її зовнішні і внутрішні прояви. Аналіз фреймової моделі концепту ANXIETY та виділення його мінімальних семантичних складових розкриє властивості синонімічних лексем-репрезентантів, що реалізують даний концепт. Ми цілком підтримуємо думку А. М. Лагоденко, що фрейм «ANXIETY» в англійській мові може актуалізуватися трьома когнітивно-емотивними моделями:

- 1) когнітивно-емотивна модель, репрезентована лексемами із загальним значенням «*worry, tension*»;
- 2) когнітивно-емотивна модель, представлена лексемами із загальним значенням «*care*»;
- 3) когнітивно-емотивна модель, актуалізована лексемами зі значенням «*impatience*» [30, с. 222].

Сценарії та фрейми використовуються в якості «каркаса ситуаційної моделі», охоплюючи особистісний досвід і багато деталей. Для кожної когнітивно-емотивної моделі вважаємо за потрібне визначити власний ряд синонімів на основі досліджуваних творів.

Проведений дефініційний аналіз лексем-вербалізаторів концепту ANXIETY (ключового слова концепту та його синонімів-репрезентантів) дозволяє виділити кілька когнітивно-емотивних моделей. До складу кожної із них включаємо слова, об'єднані загальним значенням.

Когнітивно-емотивна модель «WORRY, TENSION» – *alarm, disquietingly, apprehension, uncertainty, distress, foreboding, nervousness*:

«*Harry looked around at Krum, who had followed him into the trees, and was looking down at Crouch in **alarm***» [92, p. 554];

«*This photo was entirely different, and yet something about the scenario felt **disquietingly familiar***» [90, p. 10];

«*Sick with **apprehension**, he watched Filch drawing nearer and nearer in his old flannel dressing gown — he tried desperately to pull his trapped leg free, but it merely sank a few more inches — any second now, Filch was going to spot the map or walk right into him*» [92, p. 469];

«*My words tumbled out as I rushed to take advantage of the sudden **uncertainty** in his eyes*» [91, p. 101];

«*The arrival of this stranger at the base of the obelisk was a signal from the brotherhood. It was a silent call of **distress***» [90, p. 115];

«*Harry felt a slight sense of **foreboding***» [92, p. 40];

«*And then Eric was speed talking in his **nervousness**, the words and phrases running together so they didn't make sense anymore*» [91, p. 101].

Так, когнітивно-емотивну модель «WORRY, TENSION» у складі концепту ANXIETY можна охарактеризувати як емоційний стан, ірраціональний страх, що виникає як реакція на якісь зміни в навколишньому середовищі або в самому суб'єкті.

Тривога спрямована на подальші події і характеризується похмурими передчуттями, нервозністю, переживаннями. На мовному рівні актуалізується лексемами *alarm, disquietingly, apprehension, uncertainty, distress, foreboding, nervousness*.

У текстах художньої літератури актуалізація цієї когнітивно-емотивної моделі здійснюється за допомогою таких лексем, як *alarm, apprehension, care, concern, disquiet, distress, foreboding, nervousness, trouble, uncertainty, uneasiness, worry*.

Аналіз матеріалу дослідження показує, що дана модель характеризує стан несвідомої тривоги, так само як і передчуття чогось неминучого, важкого, певних сумнівів, невпевненості щодо майбутнього. Когнітивно-емотивна модель «WORRY, TENSION» має ускладнену структуру, в її основі лежить комплекс негативних емоцій суб'єкта.

Когнітивно-емотивна модель «CARE» – *burden, vigilance*:

«*As if this **burden** were not great enough, Langdon now realized that any possibility of finding a way to return the keystone to the Priory had just evaporated*» [90, p. 283];

«*You need arming. But most of all, you need to practice constant, never-ceasing **vigilance***» [92, p. 217].

На контекстуальному рівні когнітивно-емотивна модель «CARE» може як вербалізувати позитивно забарвлену оцінку ситуації, так і набувати негативного оціночного значення, як небажана ситуація за допомогою актуалізації змістовних ознак «важкі турботи», «тягар».

Утім, у текстах наявні синоніми, які можуть бути віднесені одразу до двох когнітивних моделей як, наприклад, *concern, trouble, worry, agitation, care, uneasiness*. В їхній семантиці поєднано ознаки кількох емоцій, що свідчить про нечіткі межі виділених когнітивних моделей.

Так, наприклад, лексеми *concern, trouble, worry* актуалізують значення як власне занепокоєння, так і значення турботи, тому їх можна віднести як до моделі «WORRY, TENSION», так і до моделі «CARE». Тому у структурі концепту ANXIETY можна виокремити ще одну когнітивно-емотивну модель, представлену лексемами із загальним значенням «турбота»:

«*'I understand your **concerns**,* ' Langdon now said, *'but Da Vinci never really practiced any dark arts '»* [90, p. 46];

«*But they're all very mature — I haven't had one speck of **trouble** from any of them*» [91, p. 19];

«*Trotting around talking about **Bludgers and Quaffles** at the top of his voice, not a **worry** about anti-Muggle security*» [92, p. 78].

Аналіз когнітивно-емотивних моделей «WORRY, TENSION» та «CARE» дозволяє зробити висновок, що емоція тривоги може бути градуйована за ступенем інтенсивності та знакової спрямованості (позитивна – негативна емоція):

«*A **pleasant sort of tension** seemed to fill the Hall now*» [92, p. 176].

«*An **alarmingly large and ferocious-looking man**, Hagrid has been using his **newfound authority to terrify** the students in his care*» [92, p. 438].

До структури концепту ANXIETY можна віднести ще одну когнітивно-емотивну модель, до складу якої входять синоніми із загальним значенням «IMPATIENCE» – «пристрасне бажання зробити що-небудь, прагнення». Ця модель представлена, насамперед, лексичними одиницями *excitement* та *expectancy*. Утім контекстуальний аналіз текстів художньої літератури доводить, що лексеми *agitation*, *care*, *uneasiness* також можуть відображати значення прагнення до дії.

Приклади вживання лексем *excitement*, *expectancy* у складі когнітивно-емотивної моделі «IMPATIENCE»:

«*'Do you want to see it?' he asked. His liquid topaz eyes were suddenly shining with **excitement***» [91, p. 254];

«*On either side of him, Professor Karkaroff and Madame Maxime looked as tense and **expectant** as anyone*» [92, p. 268].

Проведений аналіз основних лексем-репрезентантів досліджуваного концепту показав, що лексеми *care*, *agitation*, *uneasiness* не відображають у своїх дефініційних тлумаченнях значення «бажання, прагнення». Та оскільки контекстуальний аналіз матеріалу дослідження підтверджує можливість цих лексем актуалізувати ці ознаки, то їх також включаємо до складу когнітивно-емотивної моделі «IMPATIENCE». Доцільність виділення даної когнітивно-

емоційної моделі підтверджується дефініційним аналізом, за даними якого одним зі значень лексеми *anxiety* є: «*eager desire*» та «*a feeling of wanting to do something very much*».

Лексеми *agitation*, *care*, *uneasiness* відображають значення, актуальні також для двох когнітивно-емоційних моделей – «*WORRY, TENSION*» та «*IMPATIENCE*»:

«*When I walked into Trig Jessica was sitting in the back row, nearly bouncing off her seat in agitation*» [91, p. 104];

«*Then again, he realized, the Teacher never would have left a recorded message; he was a man who took enormous care with his communications*» [90, p. 216];

«*Silas sensed an uneasiness in Sister Sandrine's demeanor as she led him into the sanctuary*» [90, p. 88].

Усі розглянуті синоніми можна звести у схему, де кожній когнітивно-емоційній моделі буде відповідати ряд синонімів. Лексеми, які поєднують ознаки кількох моделей, можна розташувати у суміжній зоні на їхньому стику. Таким чином можна вибудувати фреймову структуру досліджуваного концепту ANXIETY:

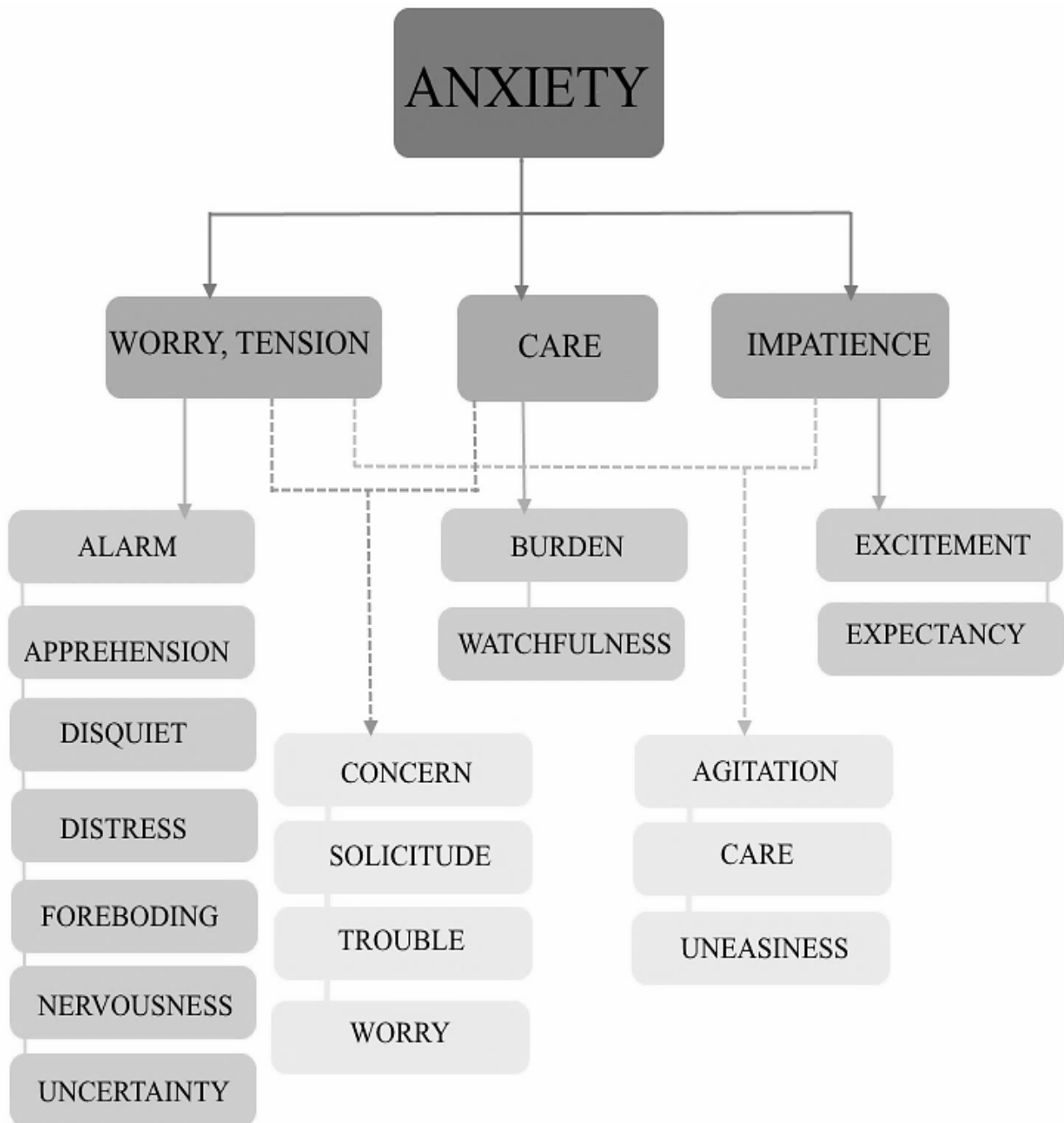

Схема 2.1. Лексеми-актуалізатори тривоги, що являють собою слоти у фреймовій структурі концепту ANXIETY

Наведена схема доводить, що фрейм ANXIETY представлений трьома когнітивно-емотивними моделями кожна з яких репрезентована певними лексичними одиницями, що утворюють комплексну модель. Таким чином, до

концептуальної структури ситуації переживання емоції тривоги входять фрагменти, які характеризуються наявністю інформації про ситуацію, що викликає тривогу, а також спосіб та наслідки переживання цієї емоції. Отже, у фреймовій семантиці досліджувана емоційна ситуація тривоги представлена на основі акціонального фрейму у вигляді мережі слотів («WORRY, TENSION», «CARE», «IMPATIENCE») та їх фасетів (*alarm, apprehension, disquiet, distress, foreboding, nervousness, uncertainty; concern, solicitude, trouble, worry; burden, watchfulness; agitation, care, uneasiness; excitement, expectancy*) які за потреби знаходять вияв в англійській картині світу.

До складу структури концепту входить все, що визначає його як факт певної культури: етимологія, історія його розвитку, сучасні асоціації тощо. Так, лексичні одиниці, які репрезентують концепт-фрейм ANXIETY, можна диференціювати за такими ознаками:

- 1) характер позначуваного стану, що відповідає глибокій або поверхневій емоції;
- 2) причини виникнення емоції;
- 3) інтенсивність емоції;
- 4) зовнішній прояв емоції;
- 5) тривалість емоції (довгострокова, короткочасна), що стає підставою для проведення градації номінантів досліджуваного концепту.

Аналізуючи словникові статті та тексти англійських художніх творів, ми виокремили не тільки основні синоніми ключового слова імені концепту, але і лексеми, які співвідносяться з досліджуваною емоцією, є її причиною, наслідком або умовою протікання. На основі цієї вибірки і проведемо аналіз концепту ANXIETY в текстах англійської художньої літератури.

Концепт ANXIETY вербалізується через лексико-семантичне поле, яке у загальному вигляді складається з лексичних одиниць, що характеризують емоцію в цілому. Ці лексичні одиниці семантично розрізняються залежно від позначення різних ступенів емоційного стану тривоги, які впливають поведінку та почуття людини.

Ядро концепту становить його ім'я *anxiety*. З раніше наведених дефініцій імені концепту робимо висновок, що основним є відчуття стурбованості, занепокоєння, нервозності, страху та піклування.

До ядра концепту ANXIETY також відносимо й основні спільнокореневі слова *anxious* – стурбований та *anxiously* – стурбовано, які широко представлені у художніх текстах:

«*I was **anxious** not to be late for class on my first day*» [91, с. 24];

«*Every day, I watched **anxiously** until the rest of the Cullens entered the cafeteria without him*» [91, с. 24].

«*Professor McGonagall stared **anxiously** after them for a few moments, then waved her wand at her fallen books, causing them to soar up into the air and back into her arms*» [92, с. 210].

Отже, понятійне ядро концепту складається з трьох одиниць *anxiety*, *anxious* та *anxiously*.

Навколоядерна зона концепту представлена синонімічними лексемами, за допомогою яких у тлумачних словниках визначено слово *anxiety*. Головним чином, це такі лексичні одиниці, як: *worry*, *nervousness*, *care*, *concern*, *solicitude*, *apprehension*, *uneasiness*, *uncertainty*, *alarm*, *burden*, *disquiet*, *distress*, *fear*, *foreboding*, *trouble*. У матеріалі нашого дослідження вони представлені нерівномірно. Результати аналізу представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Основні лексеми-номінанти концепту ANXIETY в англомовній
художній літературі**

Лексема	Кількість	
	Абсолютна	Відносна
<i>care</i>	87	22,48%
<i>trouble</i>	79	20,41%
<i>worry</i>	64	16,54%

<i>fear</i>	64	16,54%
<i>alarm</i>	30	7,75%
<i>concern</i>	29	7,50%
<i>apprehension</i>	7	1,80%
<i>uneasiness</i>	6	1,54%
<i>uncertainty</i>	6	1,54%
<i>foreboding</i>	4	1,04%
<i>burden</i>	3	0,78%
<i>distress</i>	3	0,78%
<i>nervousness</i>	1	0,26%
<i>agitation</i>	2	0,52%
<i>disquiet</i>	1	0,26%
<i>unease</i>	1	0,26%
Усього:	387	100%

Дані таблиці доводять, що на матеріалі нашого дослідження найбільш уживаними вербалізаторами концепту ANXIETY є основні синонімічні лексеми-номінанти *care, trouble, worry, fear*, оскільки частотність їх використання в текстах художньої літератури (від 22,72% до 16,71%), набагато перевищує частотність інших одиниць *alarm, concern, apprehension, uneasiness, uncertainty, foreboding, burden, distress, nervousness*, які уживаються в текстах художньої літератури значно рідше (від 7,83% до 0,26%).

У зоні периферії досліджуваного концепту знаходяться різноманітні смисли, отримані за допомогою вербалізації емоції тривоги вторинними і непрямими способами номінації, при аналізі яких виділяється інтерпретаційне поле досліджуваного концепту.

Склад лексичних одиниць, які входять до поля концепту розширюється за рахунок семи, яка об'єднує різні стани тривожності. До ближньої периферії

відносимо лексичні одиниці з конкретним значенням і високою частотністю вживання. Вони розташовуються на кордоні периферії з центром та ядром.

До зони ближньої периферії входять лексеми, що у своїй семантиці містять значення «тривога». Ближня периферія у досліджуваному матеріалі представлена такими одиницями, як: *ablaze, aflutter, agog, amped, animated, delirious, fanatical, fanatically, fanaticism, fascinated, fasten, flutter, orientated, overheated, overzealous, passionate, passionately, taut, angst, consternation, discomfort, misgiving, overwork, panic attack, perturbation, preoccupation, strain, trepidation, hysteria, depressive.*

Дальня периферія має невисоку частотність і представлена переважно фразеологічними одиницями *all of a flutter, be as high as a kite, was a weight off your mind, the weight of the world on my shoulders, was high-strung, was keyed up, on pins and needles, on tenterhooks, on the rack, have kittens, sweat blood, cliff-hanger, bated breath, hold my breath, get the jitters; give them the creeps; was quaking in your boots; was shaking in your boots; in a sweat; hot and bothered; dread to think; was worried sick, a chill in his stomach, stomach gave a weird lurch, an ice cube had slipped down into his stomach, heart raced, sent panic through his veins, a heavy stupor clouding my mind, was all in the mind.*

Аналіз лексико-семантичного поля концепту ANXIETY в англійській художній літературі дозволяє виявити наявність усіх необхідних ознак поля: спільність складу; цілісність; довільність, розмитість кордонів; пересічення з іншими полями; системний характер зв'язків між елементами поля; виділення його в системі мови; наявність ядерної, навколоядерної і периферійної зон в структурі поля тощо.

Структура ЛСП ANXIETY представлена ядром, навколоядерною зоною та периферією. Ядро поля найяскравіше відображає структурно-функціональні особливості поля.

До складу ЛСП входять усі зафіксовані у матеріалі дослідження назви емоції тривоги. З огляду на частотність вживання назв назви стану тривоги у текстах художньої літератури можемо визначити ядро, основу та периферію концептосфери досліджуваного концепту, що відображено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

**Вербалізатори концепту ANXIETY
в англомовних художніх текстах XXI століття**

Лексема-вербалізатор		
<i>anxiety, anxious, anxiously</i>	ЯДРО	
<i>care, trouble, worry, fear, alarm, concern, apprehension, uneasiness, uncertainty, foreboding, burden, distress, nervousness, agitation, disquiet, unease</i>	НАВКОЛОЯДЕРНА ЗОНА	
<i>animated, animatedly, delirious, fanatical, fanatically, fascinated, fascinating, fascinate, flutter, fluttered, orientated, overheated, overzealous, passionate, passionately, taut, angst, consternation, discomfort, misgiving, overwork, panic attack, perturbation, preoccupation, strain, trepidation, hysteria, depressive</i>	Ближня	ПЕРИФЕРІЯ
<i>all of a flutter, be as high as a kite, was a weight off your mind, the weight of the world on my shoulders, was high-strung, was keyed up, on pins and needles, on tenterhooks, on the rack, have kittens, sweat blood, cliff-hanger, bated breath, hold my breath, get the jitters; give them the creeps; was quaking in your boots; was shaking in your boots; in a sweat; hot and bothered; dread to think; was worried sick, a chill in his stomach, stomach gave a weird lurch, an ice cube had slipped down into his stomach, heart raced, sent panic through his veins, a heavy stupor clouding my mind, was all in the mind</i>	Дальня	

З метою виявлення актуальності вказаних вище ознак концепту ANXIETY для сучасного англомовного соціуму та їхніх оцінних характеристик, що свідчать

про стійкість ціннісної складової, на базі асоціативного матеріалу дослідження нами було виділено асоціативне поле концепту ANXIETY.

До його складу входять наступні асоціати: *torment, sadness, scare, fright, shudder, guilt, reason, anger, joy, excitement, wonder, panic, sweat, skin, perturbation, frisson, terror, face, thought, pleasant, qualm, bugbear, disquietude, sense, vigilance, heart, thoughts, calm, cause, source, fake, threat, expectation, perspective, presentiment, augury, shock, horror, chill, thrill, awe, unrest, dread, dismay, intimidation, reverence, funk, shiver, tremor, consternation, trepidation, quiver, tingle, creeps, veneration, shakes, wonderment, timidity, misgiving, fearfulness, jitteriness, pusillanimity, blue funk, discomposure, timorousness, affright, collywobbles, cravenness* тощо.

В асоціативному полі можемо виділити тільки фізіологічний (*face, sweat, skin* тощо) та емоційний (*guilt, shock, horror, chill* тощо) аспекти. Загалом, інтерпретація асоціативного поля концепту ANXIETY доводить, що він має максимальну кореляцію з концептами СТРАХ, ХВИЛЮВАННЯ, ТУРБОТА.

Цей факт може свідчити про певну взаємодію даних концептів і трансформації, що постійно відбуваються в їхньому вмісті. Усе це знаходить відображення в англійській картині світу, підкреслює деякі її універсальні риси.

Таким чином, ми провели аналіз дефініцій, лексичних одиниць і фразеологічних одиниць, які демонструють репрезентацію концепту ANXIETY в системі сучасної англійської мови на матеріалі художніх творів XXI століття.

Проведене в нашій роботі дослідження дозволяє говорити про те, що емоційний концепт ANXIETY є характерним для сучасної англійської лінгвокультури і яскраво відображений в художній мові. Нами зафіксовані різноманітні когнітивні ознаки концепту у художньому мовленні та значна кількість лексем-синонімів ключової одиниці *anxiety*. Завдяки цьому було побудовано ядро-периферійну семантичну структуру відповідного ЛСП, змодельованого у нашій роботі в ході дослідження.

Усе це доводить, що концепт ANXIETY є багатовимірним і складним утворенням у ментальному світі людини.

Висновок до розділу 2

Опрацювання практичного матеріалу дослідження на основі лексикографічних джерел і текстів англomовних художніх творів дозволяє зробити наступні висновки.

Лексична одиниця *anxiety* використовується в англійській мові для позначення різних емоційних станів людини (як короткотривалих, так і довготривалих та навіть хронічних), що призвело до значної плутанини у визначенні цього поняття. Наразі лексема *anxiety* у психології має принаймні чотири окремих значення: *a state of agitation and tension; troubled in mind; solicitous desire to effect some; uneasiness about a coming event.*

Внутрішня форма концепту, закладена в його етимології, включає в себе компоненти «pathological condition», «greatly troubled», «restless dread», «apprehension», «misfortune», «uneasiness of mind», «distress», «solicitous», «uneasy», «tight», «painfully constricted».

Концепт ANXIETY відноситься до емоційних концептів і тісно пов'язаний з психічним станом людини. Ім'я аналізованого концепту, ключова лексема *anxiety*, як і її лексеми-синоніми, позначає емоцію, яка може мати негативні або позитивні номінації. З огляду на це, поняттєвий зміст досліджуваного концепту розглядаємо у нерозривному зв'язку з ціннісним його компонентом.

Найважливішим засобом оформлення концепту на мовному рівні є лексична одиниця. Основними лексемами, які репрезентують досліджуваний концепт ANXIETY у текстах аналізованих творів, є слова *anxiety, anxious, anxiously.*

У текстах досліджуваних творів лексема *anxiety* характеризується широкою сполучуваністю, проявляючи такі ознаки, як: прояв емоції, її наявність; інтенсивність переживання емоції, знакова спрямованість; обізнаність суб'єкта з емоцією; соматичний вираз емоції; позбавлення від емоції; поглинання суб'єкта емоцією; зміна емоційного стану; можливість розділити емоцію з кимось.

Аналіз сполучуваності лексем-репрезентантів, які актуалізують концепт ANXIETY в текстах досліджуваних англомовних творів, доводить, що відчуття тривоги може мати різний ступінь вираження (*less anxiety, more anxiety, rising alarm*), це відчуття може бути вже знайоме особистості (*familiar anxiety*). Виявляється тривога через актуалізацію фізіологічних проявів емоції (*her eyes round with anxiety, the trail on my skin was alarmingly warm*), іноді поглинаючи людину (*I stood with care, worried*). Емоцію тривоги можна переживати самому або розділити з кимось (*anxiety did not seem to be shared*).

У текстах художньої літератури актуалізація концепту ANXIETY здійснюється за допомогою таких лексем, як *alarm, apprehension, care, concern, disquiet, distress, foreboding, nervousness, trouble, uncertainty, uneasiness, worry*.

Матеріал дослідження доводить, що найчастіше лексеми, які актуалізують концепт ANXIETY, використовуються для опису неприємного за своїм забарвленням психічного стану, що характеризується суб'єктивними відчуттями напруги, занепокоєння, похмурих передчуттів. Тривога, насамперед, спрямована на майбутні події, актуалізуючи змістовні ознаки побоювання та похмурих передчуттів.

З точки зору образного змісту фразеологічних одиниць були виділені основні моделі, покладені в основу уявлення досліджуваного концепту: інтенсивність пережитої емоції; значення хвилюючого очікування; занепокоєння; фізіологічні симптоми переживання емоції. Вони, переважно, пов'язані з фізичним станом суб'єкта, який переживає емоцію тривоги, та його фізіологічними процесами: дискомфорт у шлунку, прояв у серці, вміщення в розумі людини.

Аналіз фреймової моделі концепту ANXIETY та виділення його мінімальних семантичних складових розкриє властивості синонімічних лексем-репрезентантів і дозволяє виділити кілька когнітивно-емотивних моделей: «WORRY, TENSION», «CARE», «IMPATIENCE».

Аналіз словникових дефініцій та текстів англомовних художніх творів дозволяє сформулювати структуру концепту ANXIETY. Ядро концепту становить його ім'я *anxiety*. З раніше наведених дефініцій імені концепту робимо висновок,

що основним є відчуття стурбованості, занепокоєння, нервозності, страху та піклування. До ядра концепту ANXIETY також відносимо й основні спільнокореневі слова *anxious* – стурбований та *anxiously* – стурбовано, які широко представлені у художніх текстах

Навколоядерна зона концепту представлена синонімічними лексемами, за допомогою яких у тлумачних словниках визначено слово *anxiety*. Головним чином, це такі лексичні одиниці, як: *worry, nervousness, care, concern, solicitude, apprehension, uneasiness, uncertainty, alarm, burden, disquiet, distress, fear foreboding, trouble*. У матеріалі нашого дослідження вони представлені нерівномірно.

До зони ближньої периферії входять лексеми, що у своїй семантиці містять значення «тривога». Ближня периферія у досліджуваному матеріалі представлена такими одиницями, як: *ablaze, aflutter, agog, amped, animated, delirious, fanatical, fanatically, fanaticism, fascinated, fasten, flutter, orientated, overheated, overzealous, passionate, passionately, taut, angst, consternation, discomfort, misgiving, overwork, panic attack, perturbation, preoccupation, strain, trepidation, hysteria, depressive*. Дальня периферія має невисоку частотність і представлена переважно фразеологічними одиницями.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Магістерську роботу присвячено дослідженню мовної об'єктивації англословної емоційної картини світу на матеріалі текстів англословної художньої літератури останніх десятиліть.

Теоретичними засадами нашого дослідження слугували поняття «картина світу», «концепт» та його структура. Картину світу розглядаємо як виражене етносом засобами певної мови світовідчуття і світорозуміння, вербалізовану інтерпретацію мовним соціумом навколишнього світу і себе в цьому світі. Картина світу є певною системою поглядів, що відображає відносно об'єктивний стан речей довкілля та внутрішнього життя людини. Мовна картина світу відтворюється в лексичних одиницях мови. МКС – це історично сформована в повсякденній свідомості даного мовного колективу і відображена у мові сукупність уявлень про світ, певний спосіб концептуалізації дійсності.

Для реконструкції КС у лінгвістиці використовується концептуальний аналіз, в основу якого покладено виділення концепту. Концепт є складовою мовної картини світу та передається певним лексико-семантичним полем. Під концептом у нашому дослідженні розуміємо умовну ментальну одиницю, спрямовану на комплексне вивчення мови, свідомості і культури. Дослідження концептів є одним із найважливіших напрямків розвитку сучасної лінгвістики.

Концепт ANXIETY розглядаємо як емоційний концепт, тісно пов'язаний з психічним станом людини. Іменем досліджуваного концепту є ключова лексема *anxiety*, яка разом із синонімічними лексичними одиницями позначає емоцію, якій властиві як негативні, так і позитивні номінації. Шляхом аналізу етимології ключової лексеми *anxiety* було встановлено, що внутрішня форма концепту ANXIETY охоплює такі компоненти: «*pathological condition*», «*greatly troubled*», «*restless dread*», «*apprehension*», «*misfortune*», «*uneasiness of mind*», «*distress*», «*solicitous*», «*uneasy*», «*tight*», «*painfully constricted*».

Вивчення семантичних ознак концепту ANXIETY доводить, що в сучасній англійській мові тривога є емоційним станом людини, спричиненим реальною

подією або уявною загрозою. На основі вивчення словникових дефініцій ключової лексеми *anxiety* було виокремлено такі когнітивні ознаки концепту, як: спричинення супутніх захворювань, швидкоплинність або довготривалість емоційного стану, його причини та наслідки, а також вказівка на вікову приналежність; поширеність серед певної категорії людей, та супровід певними симптомами. Дослідження поняттєвої сторони концепту ANXIETY дозволяє виділити такі основні компоненти, як: тривога; неспокій; нервозність; стрес; паніка; страх; турбота; піклування; хвороба (нервовий розлад).

Проведений аналіз текстів англомовних художніх творів доводить, що лексемі *anxiety* властива широка сполучуваність. При цьому її основними ознаками є: прояв емоції, її наявність; інтенсивність переживання емоції, знакова спрямованість; обізнаність суб'єкта з емоцією; соматичний вираз емоції; позбавлення від емоції; поглинання суб'єкта емоцією; зміна емоційного стану; можливість розділити емоцію з кимось.

У результаті вивчення текстів художньої літератури виокремлено основні лексеми-репрезентанти концепту ANXIETY, вербалізація якого здійснюється за допомогою таких слів, як *alarm, apprehension, care, concern, disquiet, distress, foreboding, nervousness, trouble, uncertainty, uneasiness, worry*.

Дефініційний аналіз лексем-вербалізаторів концепту ANXIETY (ключового слова концепту та його синонімів-репрезентантів) дозволяє виділити кілька когнітивно-емотивних моделей. До складу кожної із них включаємо слова, об'єднані загальним значенням.

Когнітивно-емотивну модель «WORRY, TENSION», виражену лексемами *alarm, disquietingly, apprehension, uncertainty, distress, foreboding, nervousness* можна охарактеризувати як емоційний стан, ірраціональний страх, що виникає як реакція на якісь зміни в навколишньому середовищі або в самому суб'єкті.

Когнітивно-емотивна модель «CARE», представлена словами *burden, vigilance* може як вербалізувати позитивно забарвлену оцінку ситуації, так і набувати негативного оціночного значення, як небажана ситуація за допомогою актуалізації змістовних ознак «важкі турботи», «тягар».

Дослідження текстів художньої літератури доводить, що деякі синоніми ключового слова концепту можна віднести одночасно до обох когнітивних моделей, оскільки в їхній семантиці поєднано ознаки кількох емоцій. Це свідчить про нечіткі межі виділених когнітивних моделей. Тому у структурі концепту ANXIETY було виокремлено когнітивно-емотивну модель, представлену лексемами із загальним значенням «турбота», яка об'єднує дві когнітивно-емотивні моделі «WORRY, TENSION» і «CARE». Вона представлена лексичними одиницями *concern, trouble, worry, agitation, care, uneasiness*.

Когнітивно-емотивна модель, вербалізована словами *excitement* та *expectancy*, із загальним значенням «IMPATIENCE» – «пристрасне бажання зробити що-небудь, прагнення». Контекстуальний аналіз художніх творів дозволяє доповнити цю модель лексемами *agitation, care, uneasiness*, які також можуть виражати значення прагнення до дії.

Значення, актуальні для двох когнітивно-емотивних моделей, у матеріалі дослідження виражають також одиниці *agitation, care, uneasiness*. Це моделі «WORRY, TENSION» та «IMPATIENCE».

У результаті проведеного аналізу словникових дефініцій та текстів сучасної художньої літератури було сформовано структуру концепту ANXIETY. До ядра концепту ANXIETY відносимо ім'я концепту та основні спільнокореневі слова: *anxiety, anxious, anxiously*, які широко представлені у художніх текстах

Вивчення синонімів ключового слова *anxiety* дозволило сформувати навколоядерну зону концепту. Це, переважно, такі лексичні одиниці, як: *care, trouble, worry, fear, alarm, concern, apprehension, uneasiness, uncertainty, foreboding, burden, distress, nervousness, agitation, disquiet, unease*.

Шляхом аналізу текстового матеріалу було визначено периферію концепту ANXIETY, яка передбачає наявність ближньої і дальньої периферії. Зона ближньої периферії представлена одиницями зі значенням «тривога» в семантиці, а саме: *ablaze, aflutter, agog, amped, animated, delirious, fanatical, fanatically, fanaticism, fascinated, fasten, flutter, orientated, overheated, overzealous, passionate,*

passionately, taut, angst, consternation, discomfort, misgiving, overwork, panic attack, perturbation, preoccupation, strain, trepidation, hysteria, depressive.

Зона дальньої периферії охоплює переважно фразеологічні одиниці, яким властива невисока частотність. У матеріалі дослідження це такі одиниці, як: *all of a flutter, be as high as a kite, was a weight off your mind, the weight of the world on my shoulders, was high-strung, was keyed up, on pins and needles, on tenterhooks, on the rack, have kittens, sweat blood, cliff-hanger, bated breath, hold my breath, get the jitters; give them the creeps; was quaking in your boots; was shaking in your boots; in a sweat; hot and bothered; dread to think; was worried sick, a chill in his stomach, stomach gave a weird lurch, an ice cube had slipped down into his stomach, heart raced, sent panic through his veins, a heavy stupor clouding my mind, was all in the mind.*

Актуальність вказаних вище ознак концепту ANXIETY для сучасного англomовного соціуму та їхніх оцінних характеристик, що свідчать про стійкість ціннісної складової, відображено в асоціативному полі концепту ANXIETY. У межах асоціативного поля було виділено фізіологічний (*face, sweat, skin* тощо) та емоційний (*guilt, shock, horror, chill* тощо) аспекти.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у здійсненні аналізу номінативних, дескриптивних, експресивних засобів мовного втілення емоційного концепту ANXIETY на більш репрезентативному матеріалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефиренко Н. Ф. Спорные вопросы семантики: монография / Н. Ф. Алефиренко. – М.: Гнозис, 2005. – 326 с.
2. Апресян Ю. Д. Избранные труды. Том I. Лексическая семантика / Ю. Д. Апресян. – М.: Языки русской культуры, 1995. – 464 с.
3. Аскольдов С. А. Концепт и слово // Русская словесность: От теории словесности к структуре текста: Антология / под ред. В. П. Нерознака. – М.: Академия, 1997. – С. 276-379.
4. Бабенко Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста: учебник для вузов по спец. «Филология» / Л. Г. Бабенко, И. Е. Васильев, Ю. В. Казарин. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2000. – 534 с.
5. Бердникова Д. В. Языковая картина мира как часть концептуальной картины мира / Д. В. Бердникова // Актуальные проблемы преподавания иностранных языков в неязыковых вузах [Под общ. ред.: Е. А. Бережнова]. – М.: НИУ ВШЭ, 2012. – С. 271-278.
6. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика: курс лекций по английской филологии / Н. Н. Болдырев. – Тамбов: ТГУ, 2001. – 123 с.
7. Вежбицкая А. Семантика, культура и познание: общечеловеческие понятия в культуроспецифичных контекстах / А. Вежбицкая // Thesis: Теория и история экономических и социальных систем. Альманах. – Т. 1. – Вып. 3. – М.: Начала-пресс, 1993. – С. 185-206.
8. Вилюнас В. К. Психологические механизмы мотивации человека / В. К. Вилюнас. – М.: Изд-во Моск. унта, 1990. – 288 с.
9. Виноградов В. В. Слово и значение как предмет историко-лексикологического исследования / В. В. Виноградов // Вопросы языкознания. – Вып. 1. – 1995. – С. 6-34.
10. Волостных И. А. Эмоциональные концепты «страх» и «печаль» в русской и французской языковых картинах мира: автореф. дисс. ... канд. филол. наук:

- 10.02.19 «Теория языка» / И. А. Волостных; Тамбовский гос. техн. университет. – Краснодар, 2007. – 18 с.
11. Воркачев С. Г. Культурный концепт и значение / С. Г. Воркачев // Труды Кубанского гос. технологического ун-та. Серия Гуманитарные науки. – Т. 12. – Вып. 2. – Краснодар: Из-во Кубанского ун-та, 2003. – С. 268-276.
 12. Гапченко О. А. Учення про внутрішню форму слова та його розвиток у контексті сучасної когнітивної лінгвістики / О. А. Гапченко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Вип. 33. – 2011. – С. 15-20.
 13. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу [монографія]. / І. О. Голубовська – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. – 293 с.
 14. Гумбольдт В. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человеческого рода: извлечения / В. Гумбольдт. – Ч. 1. – М.: Просвещение, 1964. – С. 85-105.
 15. Дронова Л. П. Методика диахронического исследования и когнитивный подход к языку / Дронова Л. П. // Вестник Томского государственного университета. Филология. – №2 (22). – 2013. – С. 22-39.
 16. Дубчак О. П. Концептуальна опозиція «свій» -»чужий» в українській мовній картині світу: автореф. дис ... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мов» / Ольга Петрівна Дубчак; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2009 . – 22 с.
 17. Жайворонок В. В. Етнолінгвістика в колі суміжних наук / В. В. Жайворонок // Мовознавство. – № 5-6. – Київ: Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, 2004.– С. 23-35.
 18. Иванова Н. Д. Про побудову мовної моделі світу або її фрагмента (на матеріалі мікрополя українських прикметників із семою «характер поверхні») / Н. Д. Иванова // Культура народів Причорномор'я. – №6. – 2001.– С. 172-176.

19. Карасик В. И. Семиотические типы концептов / В. И. Карасик // Вопросы когнитивной лингвистики. – №4(033). – 2012.– С. 5-11.
20. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – М.: Гнозис, 2004. – 390 с.
21. Карасик В. И., Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как единица исследования // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Сб. науч. тр. / Под ред. И. А. Стернина. – Воронеж: ВГУ, 2001. – С. 75-80.
22. Караулов Ю. Н. Общая и русская идеография / Ю. Н. Караулов. – М.: Наука, 1976. – 356 с.
23. Кияк Т. Р. Мотивированность лексических единиц (количественные и качественные характеристики) / Т. Р. Кияк. – Львов: ВШ, 1988. – 210 с.
24. Кононенко В. І. Концептологія в лінгвістичному аспекті / В. І. Кононенко // Мовознавство. – № 2-3. – 2006. – С. 112.
25. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов. 2-е изд., испр. и доп. / О. А. Корнилов. – М.: ЧеРо, 2003. – 349 с.
26. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник / М. П. Кочерган. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2006. – 464 с.
27. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах / Н. А. Красавский. – Волгоград: Перемена, 2001. – 295 с.
28. Кубрякова Е. С. Язык и знание / Е. С. Кубрякова. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 380 с.
29. Лагоденко А. М. Объективация эмоционального концепта «тревога» в английской лингвокультуре / А. М. Лагоденко // Международный конгресс по когнитивной лингвистике: Сб. материалов, Тамбов, 8-10 окт. 2008 г. [отв. ред. Н.Н. Болдырев]. – Тамбов, 2008. – С. 222-224.
30. Лагоденко А. М. Концептуальный анализ эмоционального концепта «тревога» / А.М. Лагоденко // Филология и культура: мат-лы VII Междунар. науч. конференции 14-16 окт. 2009. – Тамбов: Издательский дом ТГУ им. Г.Р.Державина, 2009. – С. 291-293.

31. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Русская словесность: антология / под общ. ред. В. П. Нерознака. – М.: Academia, 1997. – С. 267-279.
32. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология [монография] / В. Н. Манакин. – К.: Знання, 2004. – 326 с.
33. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику: учеб. пособие, 4-е изд. / В. А. Маслова. – М.: Флинта; Наука, 2008. – 296 с.
34. Маслова В. А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений/ В. А. Маслова. – М.: Изд. центр «Академия», 2001. – 208 с.
35. Нерознак В. П. От концепта к слову: к проблеме филологического концептуализма / В. П. Нерознак // Вопросы филологии и методики преподавания иностранных языков. – Омск: Омский гос. пед. ун-т, 1998. – С. 80-85.
36. Огар А. О. Суперечливі аспекти поняття “концепт” / А. О. Огар // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка [ред. кол. Надія Скотна (головний редактор), Марія Федурко (редактор розділу) та ін.]. – Дрогобич: Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2013. – Вип. 32. Філологія. – С. 242 – 252.
37. Павиленис Р. И. Проблема смысла: Современный логико-функциональный анализ языка / Р. И. Павиленис. – М.: Мысль, 1983. – 286 с.
38. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 314 с.
39. Потебня А. А. Мышление поэтическое и мифическое / А. А. Потебня // Из записок по теории словесности. – Харьков: Изд-во М. В. Потебня, 1905. – С. 397-407.
40. Приходченко О. О. Синтаксичні засоби об'єктивації концептуальної опозиції життя – смерть в англійських романах: дис.. канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови» / О. О. Приходченко; ЗНУ. – Запоріжжя, 2017. – 267 с.

41. Радзієвська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту / Т. В. Радзієвська. – К.: Інформаційно-аналітичне агентство, 2010. – 491 с.
42. Розвод Е. В. Методи дослідження лінгвокультурних концептів / Е. В. Розвод // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – №4. – 2015.– С. 90-96.
43. Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / Б. А. Серебренников, Е. С. Кубрякова, В. И. Постовалова и др. – М.: Наука, 1988. – 216 с.
44. Селеменова О. А. Формування концепції мовної картини світу в роботах вітчизняних і зарубіжних лінгвістів кінця XVIII – початку XX століття / О. А. Селеменова // Філологічні науки. – № 1 (12).– 2012. –С. 130-134.
45. Семухина Е. А. Концепт «грех» в национальных языковых картинах мира: Автореферат кандидата филол. наук: 10.02.19 «Теория языка» / Семухина Е. А.; Саратовский гос. ун-т. – Саратов, 2008. – 24 с.
46. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир. – М.: Прогресс; Изд. группа «Универс», 1993. – 654 с.
47. Смирнова О. М. К вопросу о методологии описания концептов / О. М. Смирнова // Филология: Вестник Нижегородского ун-та им. Н. И. Лобачевского. – № 3. – 2009.– С. 247-253.
48. Старко В. Ф. Концепт ГРА в контексті слов'янських і германських культур (на матеріалі української, російської, англійської та німецької мов): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.15 «Філологічні науки» / В. Ф. Старко; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні – К., 2004. – 16 с.
49. Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры: Изд. 2-е, испр. и доп / Ю. С. Степанов. – М.: Академический проект, 2001 – 590 с.
50. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики / Ю. С. Степанов. – 5-е изд., стереотип. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 312 с.
51. Стернин И. А. Методика исследования структуры концепта // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: научное издание / Под. ред. И. А. Стернина. – Воронеж: ВГУ, 2001. – 182 с.

52. Уланович О. И. Концепты эмоций в англоязычной эмотивной фразеологии / О. И. Уланович, М. В. Мороз // Актуальные проблемы германистики, романистики и русистики: Материалы ежегодной международной научной конференции 1–2 февраля 2013 г., г. Екатеринбург, Россия. – Часть 2. – Екатеринбург: УГПУ, 2013. – С. 114-118.
53. Уорф Б. Отношение норм поведения и мышления к языку / Б. Уорф // Новое в лингвистике. – Вып. 1. – М.: Наука, 1960. – С. 135-198.
54. Цивьян Т. В. Лингвистические основы балканской модели мира / Т. В. Цивьян. – М.: Наука, 1990. – 207 с.
55. Цьмух О. Поняття «концепт» у сучасному лінгвістичному дискурсі / О. Цьмух // Лінгвістичні студії. Розділ iv. Функціональна семантика лексичних і фразеологічних одиниць. – Випуск 22. – 2011.– С. 326-330.
56. Чалова Л. В., Верещагина И. А. Репрезентация концепта при коммуникативном методе преподавания языков (на материале произведений Э. М. Хемингуэя) / Л. В. Чалова, И. А. Верещагина // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – №12. – 2016.– С. 35–39.
57. Чередніченко О.І. Багатоманітність і концепт картини світу / О.І. Чередніченко // Вісник Київського університету. – №32. – 2002. – С. 7-11.
58. Чернейко О. Л. Гештальтна структура абстрактного імені / О. Л. Чернейко // Філологічні науки. – № 4. – 1995.– С. 73-83.
59. Чернишенко І. А. Методи дослідження концептів у когнітивній лінгвістиці / І. А. Чернишенко // Наукові записки Кіровоградського держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки. – № 75. – Кіровоград: КДПУ, 2008. – С. 109-115.
60. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – Воронеж: Воронежский университет, 1987. – 190 с.

61. Шевченко І. С. Підходи до аналізу концепту в сучасній когнитивній лінгвістиці / І. С. Шевченко // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна.– № 725. – 2006. – С. 192-195.
62. Шевченко Л. Л. Методика концептуальних досліджень / Л. Л. Шевченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Вип. 9. – 2012.– С. 52-56.
63. Шевченко І. С. Історико-когнітивні дослідження: питання евристики // *Studia Philologica* (Філологічні студії): зб. наук. праць / [редколегія: І. Р. Буніятова, Л. І. Белехова, О. Є. Бондарева та ін.]. – №5. – 2015.– С. 3-8.
64. Юрченко О. В. Дефініція концепту в сучасних лінгвістичних дослідженнях / О. В. Юрченко // Вісник Запорізького національного університету. – №2. – 2008. – С. 268-272.
65. Ярич М. В. Семантичний аналіз синонімів номінативної лексеми концепту language [Електронний ресурс] / М. В. Ярич // II Міжнародна науково-практична заочна конференція „Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації”. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2014/semantychnyj-analiz-synonimiv-nominatyvnoji-leksemy-kontseptu-language/>
66. Bucharov P. Concept of Knowledge / P. Bucharov. – Evanston: Northwestern University Press, 1970. – 296 p.
67. Fauconnier J., Turner M. Principles of conceptual integration / J. Fauconnier, M. Turner // *Discourse and Cognition: Bridging the Gap*; [Ed. by J. R. Koenig]. – Stanford: CSLI Publications. – 1998. – P. 269–283.
68. Jackendoff R. *Semantics and Cognition* / R. Jackendoff. – Cambridge (Mass.): MIT Press, 1983. – 283 p.
69. Langacker R. W. *Concept, image and symbol. The cognitive basis of grammar* / R. W. Langacker . – Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 1991. – 395 p. – (Cognitive Linguistics Research 1).
70. Murphy G. L. *The Big Book of Concepts* / G. L. Murphy. – Cambridge: MIT Press, 2002. – 563 p.

71. Nadel L. What is Cognitive Science? / L. Nadel // Encyclopedia of Cognitive Science: In 4 volumes. – Vol. 1. – Chichester, 2005. – P. XIII – XLI.
72. Nordmark H., Glynn D. Anxiety between mind and society: A corpus-driven cross-cultural study / H. Nordmark, D. Glynn // Explorations in English language and Linguistics.– №1. – 2013. – P. 107-130.
73. Talmy L. Force Dynamics in Language and Cognition / L. Talmy // Concept Structuring Systems. – Vol. 1. – Cambridge: The MIT Press, 2000. – P. 409–470.
74. Tyrer P. Anxiety: A Multidisciplinary Review / P. Tyrer. – London: Imperial College Press, 1999. – 275 p.
75. Wierzbicka A. Semantics, Culture and Cognition, Universal Human Concepts in Culture / A. Wierzbicka // Specific Configuration. – New York; Oxford: OUP, 1992. – 325 p.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

76. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. – М.: МГУ, 1996. – 245 с.
77. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
78. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; [Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін.] – К.: Наук. думка, 1982. – Т. 3: Кора – М [Укл.: Р. В. Болдирєв та ін.] – 1989. – 552 с.
79. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: словник- довідник / В. В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
80. Словник української мови в 11 томах / Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР [гол. ред. кол. І. К. Білодід]. – Київ: Наукова думка, 1970-1980.

81. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры: 3-е изд. / Ю. С. Степанов – М.: Академический проект, 2004. – С. 42-67.
82. Cambridge Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://dictionary.cambridge.org/>
83. Encyclopedia Britannica [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dictionary.reference.com/browse/cardiovascular%20disease>
84. MedTerms Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.medterms.com/>
85. Merriam Webster's Dictionary of American English [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.merriam-webster.com/dictionary>
86. Online Etymology Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.etymonline.com/>
87. Oxford English Dictionary. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://en.oxforddictionaries.com/>
88. Oxford Medicine Online. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://en.oxforddictionaries.com/>
89. The Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.vocabulary.com/dictionary/>

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

90. Brown Dan. The Da Vinci Code / Dan Brown. – New York: Random House Inc., 2003. – 454 p.
91. Meyer S. Twilight [The Twilight Saga, Book 1] / Stephanie Meyer. – New York: Little, Brown Books for Young Readers, 2005. – 498 p.
92. Rowling J. K. Harry Potter and the Goblet of Fire / J. K. Rowling. – New York: Warner Bros, 2000. – 752 p.